

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ім. адмірала Макарова
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ МОРЯ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА БЕЗПЕКИ

«Допустити до захисту»

зав. кафедри

д.е.н., професор НУК Єфімова Г.В.

(наукова ступінь, вчене звання, П.І.Б. завкафедрою)

_____ «___» _____ 2023 р.
(підпис зав. кафедрою)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеню вищої освіти **бакалавр**

на тему: **Економічна безпека в умовах повномасштабної війни**

Виконав: студент IV курсу, групи 4451

Спеціальності _____ 051 Економіка

_____ ОП Міжнародна економіка

(шифр і назва спеціальності)

_____ Мальцева Л.К.

(прізвище та ініціали)

Керівник д.е.н., професор Єфімова Г.В.

(прізвище та ініціали)

Миколаїв – 2023 р.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ІМЕНІ АДМІРАЛА МАКАРОВА**

Факультет економіки моря
Кафедра економічної політики та безпеки
Освітній рівень – перший (бакалаврський)
Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність 051 Економіка
Освітня програма – Міжнародна економіка

ЗАТВЕРДЖУЮ

гарант освітньої програми
«Міжнародна економіка»

_____ Л.Ю. Вдовиченко
«_____» _____ 2023 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»**

Студенту Мальцева Люсія Костянтинівна
(Прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Економічна безпека в умовах повномасштабної війни
Керівник роботи д.е.н., професор Єфімова Г.В.

Затверджені наказом ректора № 347уч від «19» квітня 2023 року

2. Термін подання роботи: 12.06 2023р.

3. Вихідні дані по роботі: навчальні посібники, наукові праці, монографічні дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, публікації міжнародних організацій, внутрішні корпоративні документи підприємства, а також електронні ресурси

4. Перелік питань, що належать до розробки (найменування розділів)

Теоретичні аспекти дослідження економічної безпеки України,

Сучасні тенденції розвитку економічної безпеки України

Перспективи розвитку економічної безпеки України

5. Перелік презентаційних матеріалів Характеристика кваліфікаційної роботи, Сутність економічної безпеки, види та типи економічної безпеки країни, Види економічної безпеки, Елементи економічної безпеки України, Порівняльні графіки економіки України за 2022-23 роки, Динаміка реалізації економічної безпеки європейських країн, Модифікація економічної безпеки України в післявоєнній реальності

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення наукового керівника роботи	01.09.2022р. – 15.09.2022р.	ВИКОНАНО
2.	Вибір теми роботи та її узгодження з науковим керівником	15.09.2022р. – 30.09.2022р.	ВИКОНАНО
3.	Вивчення друкованих та електронних джерел, економічних реалій, методичних та наукових видань з теми роботи	01.10.2022р. – 31.10.2022р.	ВИКОНАНО
4.	Складання попереднього плану роботи, узгодження його з науковим керівником	1.11.2022р. – 15.11.2022р.	ВИКОНАНО
5.	Збір статистичної інформації на базовому підприємстві (установі, організації)	15.11.2022р. – 31.01.2023р.	ВИКОНАНО
6.	Розробка теоретичного розділу	1.02.2023р. – 28.02.2023р.	ВИКОНАНО
7.	Розробка аналітичного розділу	1.03.2023р. – 31.03.2023р.	ВИКОНАНО
8.	Розробка проектного розділу	1.04.2023р. – 30.04.2023р.	ВИКОНАНО
9.	Розробка вступу, висновків, списку використаної літератури та додатків	1.05.2023р. – 15.05.2023р.	ВИКОНАНО
10.	Редагування рукопису роботи та ознайомлення з ним наукового керівника	16.05.2023р. – 30.05.2023р.	ВИКОНАНО
11.	Усунення зауважень наукового керівника та завершення роботи	11.06.2023р. – 15.06.2023р.	ВИКОНАНО
12.	Подання рукопису кваліфікаційної роботи, демонстраційного матеріалу та доповіді на кафедральний захист	10.06.2023р.	ВИКОНАНО
13.	Усунення зауважень кафедрального захисту	10.06.2023р. – 15.06.2023р.	ВИКОНАНО
14.	Розробка проекту демонстраційного матеріалу та доповіді	15.06.2023р. – 20.06.2023р.	ВИКОНАНО
15.	Подання роботи рецензенту та отримання рецензії	20.06.2023р.	ВИКОНАНО
16.	Захист роботи перед АК	25.06.2023р. – 26.12.2022р	ВИКОНАНО

Науковий керівник _____ Єфімова Г.В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Студент _____ Мальцева Л.К.
(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	8
1.1 Сутність економічної безпеки, види та типи економічної безпеки країни.....	8
1.2. Етапи і механізми організації діяльності інститутів економічної безпеки.....	14
1.3. Зміст та класифікація загроз економічній безпеці	17
РОЗДІЛ 2 СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	24
2.1. Особливості реалізації економічної безпеки України в сучасних умовах.....	24
2.2. Динаміка реалізації економічної безпеки європейських країн ...	36
2.3. Характеристика проблем та викликів економічній безпеці України в умовах повномасштабної війни.....	44
Розділ 3 ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	54
3.1. Аналіз досвіду країн світу у сфері економічної безпеки.....	54
3.2. Модифікація економічної безпеки України в післявоєнній реальності	63
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	77

ВСТУП

Внаслідок війни в Україні на сьогоднішній день можна виділити чотири основні види суспільних витрат: людські, матеріальні, витратні (економічні) та екологічні. Розміри втрат і ризики постійно зростають і оцінюються мільярдами гривень щодня. Ураховуючи негативні макроекономічні наслідки для української економіки, інвестиційного потенціалу та руйнування інфраструктури, одним із найважливіших завдань наразі є проведення глибокого аналізу кризи та дослідження шляхів відновлення.

Актуальність цього дослідження полягає в тому, що це дозволяє виявити основні ризики та виклики, з якими стикаються економіка та підприємства в умовах війни, а також розробити стратегії зменшення цих ризиків і підвищення стійкості економічного середовища. Вивчення економічної безпеки в контексті війни також дає можливість аналізувати досвід інших країн, які зазнали подібних конфліктів, та використовувати його для формулювання рекомендацій та стратегій управління в умовах кризових ситуацій.

Основною метою даної кваліфікаційної роботи є аналіз та оцінка економічної безпеки України в умовах повномасштабного вторгнення та післявоєнного відновлення, виявлення факторів, що впливають на неї, та розробка рекомендацій щодо забезпечення стійкості та розвитку економіки країни в цих умовах.

Предметом дослідження є економічна безпека України, яка включає комплексний аналіз економічних процесів, стану секторів економіки, зовнішньоекономічних зв'язків та інших факторів, що впливають на стійкість та розвиток економіки країни під час повномасштабного вторгнення та післявоєнного відновлення.

Об'єктом дослідження є економічна система України в умовах повномасштабного вторгнення та післявоєнного відновлення, включаючи економічні процеси, сектори економіки, зовнішньоекономічну діяльність, фінансову систему, інвестиційний клімат та інші складові, які впливають на економічну безпеку та стійкість країни.

Методологічна основа. Для виконання роботи та проведення якісного аналізу було застосовано такі загальнонаукові методи дослідження: спостереження, порівняння, узагальнення та формалізація. Для написання даної роботи також використовувались методи аналізу досліджень, публікацій та статей науковців, огляд останніх новин, аналіз статистичних даних різних міжнародних та національних установ для вибору та представлення показників та їхнього значення. Важливим методом також була систематизація та класифікація отриманих даних.

Завдання кваліфікаційної роботи:

1. Проаналізувати сучасні геополітичні та економічні виклики, що впливають на економічну безпеку України в умовах повномасштабної війни.
2. Вивчити особливості функціонування економіки України під час воєнного конфлікту та виявити головні загрози та ризики для економічної стійкості.
3. Проаналізувати вплив воєнного конфлікту на ключові сектори економіки України, включаючи промисловість, сільське господарство, торгівлю, фінансову систему та зовнішньоекономічну діяльність.
4. Дослідити роль іноземних інвестицій та зовнішньоекономічних зв'язків у забезпеченні безпеки України під час воєнного конфлікту.
5. Проаналізувати досвід інших країн, які стикалися з подібними викликами, та виділити ефективні стратегії та заходи, спрямовані на забезпечення економічної стійкості та відновлення після війни.
6. Розробити стратегічні рекомендації для української влади та відповідних господарських суб'єктів з метою модифікації економічної безпеки України в післявоєнний період.
7. Зробити висновки та сформулювати рекомендації щодо забезпечення економічної безпеки України в умовах повномасштабного вторгнення та післявоєнного відновлення.

Дані завдання спрямовані на вивчення та аналіз різних аспектів економічної безпеки України, виявлення загроз та ризиків, а також розробку конкретних рекомендацій для забезпечення стійкості та розвитку економіки країни в умовах повномасштабної війни та післявоєнного відновлення.

Засновуючись на проведеному дослідженні, яке охопило аналіз сучасних тенденцій, експертні оцінки та стратегічні рекомендації, ця кваліфікаційна робота має на меті вивчити вплив повномасштабної війни на економічну безпеку України та проаналізувати особливості післявоєнного відновлення. Робота буде спрямована на визначення факторів, що впливають на економічну безпеку України в умовах воєнного конфлікту, а також розробку стратегічних рекомендацій щодо модифікації економічної безпеки в післявоєнний період.

Завдяки цій роботі ми маємо надію поглибити розуміння економічної безпеки України в умовах повномасштабної війни та післявоєнного відновлення та сприяти розробці ефективних стратегій, спрямованих на захист та розвиток економіки країни.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 80 сторінок, містить список використаних джерел із 46 найменувань. Робота ілюстрована 13 рисунками та містить 2 таблиці.

У першому розділі узагальнено теоретичні аспекти дослідження економічної безпеки України та визначені основні загрози економічній безпеці. У другому розділі здійснено порівняльний аналіз динаміки реалізації економічної безпеки європейських країн, наведено особливості реалізації економічної безпеки в сучасних умовах. У третьому розділі формулюється ідея модифікації економічної безпеки України в післявоєнній реальності на основі аналізу досвіду країн світу у сфері економічної безпеки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

1.1 Сутність економічної безпеки, види та типи економічної безпеки країни

Глобалізація, що відкриває нові можливості для суб'єктів економічної діяльності, також приносить за собою нові ризики у зовнішньоекономічній сфері. Це призводить до появи нових загроз для всього світового співтовариства й одночасно для кожної конкретної країни, які вже мають системний характер. З цієї причини виникає потреба в адаптації терміну "безпека" до економічного напрямку досліджень.

Ф.Д. Рузвельт використав доктрину економічної безпеки під час Великої депресії в США (1930-і роки) з метою виведення країни з глибокої кризи шляхом нормалізації та стабілізації нерівноважних процесів розвитку. Економічна безпека розглядалась як "сукупність умов, що надійно забезпечують суверенітет, захист стратегічних інтересів і повноцінний розвиток суспільства, життя та здоров'я всіх його громадян" [1].

Характеризуючи національну економічну безпеку, вчені виділяють такі рівні: держави в цілому, підприємства та особи. Незважаючи на схожість завдань і єдність підходу, види економічної безпеки на різних рівнях відрізняються й мають свої характерні особливості (рис 1.1)

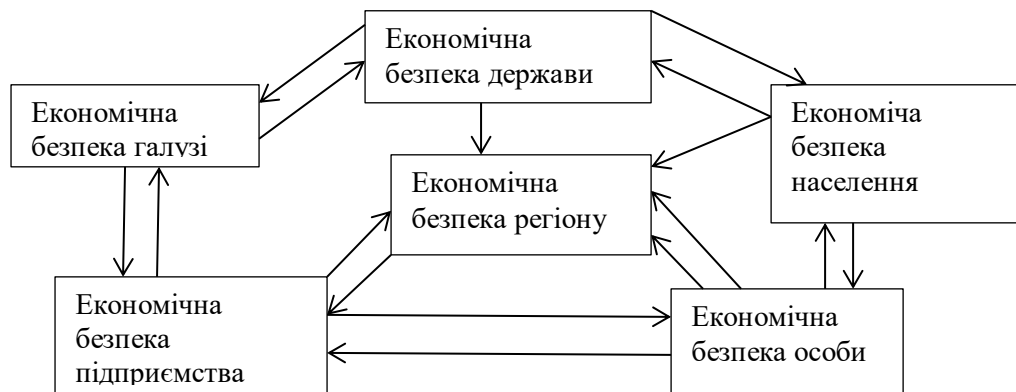

Рис. 1.1 Види економічної безпеки

Розроблено автором на основі [3]

Перелік видів економічної безпеки охоплює не тільки макрорівень, національний та мікрорівень. При таких умовах важко досліджувати економічну систему з галузевого або територіального аспектів, які також є об'єктами дослідження та вивчення безпеки економічного функціонування. Тому додатково виділяють економічну безпеку регіону, галузі, сектора економіки тощо (табл. 1.1).

Економічна безпека - це стан, в якому фінансова, інформаційна, соціально-економічна, інституційно-правова, техніко-технологічна, інтелектуально-кадрова, силова складові та екологічна діяльність знаходяться у стані "відсутності небезпеки", "збереження", "захисту від загроз", "захищеності", "надійності", "стабільності", "спокою", "незалежності", "у допустимих межах". Це визначення передбачає, насамперед, макрорівень - національні економіки, їх об'єднання, економіку країни або її окремого регіону.

Міжнародна економічна безпека - це стан взаємодії між країнами, при якому їхні дії не завдають навмисних економічних збитків одна одній. Порушення міжнародної економічної безпеки проявляється у нехтуванні правилами міжнародної торгівлі, обмеженні обміну ресурсами чи технологіями, недобросовісній конкуренції в боротьбі за грошові ресурси та висококваліфікованих кадрів, суттєвих переміщеннях світових економічних центрів, руйнуванні міжнародних економічних зв'язків і механізмів співпраці.

Табл.1.2. Види економічної безпеки та їх характеристики

Рівень економіки	Вид економічної безпеки	Загальна характеристика
Міжнародний	Світова економічна безпека	Досліджує чинники та складові конкурентоспроможності на макрорівні
Загальнодержавний	Економічна безпека держави	Охоплює підгалузі: фінансову, технологічну, соціальну, бюджетну, екологічну та ін.
Регіональний	Економічна безпека регіонів	Проектує державну економічну безпеку на регіональний рівень
Галузевий	Економічна безпека галузі	Поширюється на нормативну, фінансову, екологічну, інформаційну та інші складові
Підприємництво (як	Економічна безпека	Об'єднує нормативне забезпечення,

особлива галузь)	підприємництва	фінансову складову, умови конкуренції та ін
Мікрорівень	Економічна безпека підприємства	Враховує загрози та перспективи діяльності, економічну ефективність, внутрішні чинники підприємства
Мікрорівень	Економічна безпека особи	Формує співвідношення доходів, видатків, заощаджень фізичної особи

Розроблено автором на основі [3]

Відповідно до Концепції економічної безпеки України, суть економічної безпеки держави полягає у її здатності національної економіки забезпечити свободний незалежний розвиток і зберегти стабільність громадянського суспільства та його інститутів, а також достатній оборонний потенціал країни навіть в умовах несприятливого розвитку подій та здатність до захисту національних економічних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз. Це визначення підкреслює необхідність та важливість даної категорії і виокремлює різні підкатегорії, які формують її складові.

Економічна безпека є динамічною складовою економіки, яка адаптується до вимог сучасності. На сучасному етапі розвитку економіки вимагається створення безпечних умов з урахуванням специфічних особливостей об'єкта дослідження (таких як галузь економіки, група підприємств або адміністративно-територіальна одиниця) відповідно до обраного критерію. Підхід до розподілу економічної безпеки за рівнями економічної системи є повністю обґрунтованим, оскільки економічні суб'єкти різних рівнів мають свої характеристики, специфіку функціонування і, відповідно, загрози їх діяльності. Тому показники захищеності на різних рівнях будуть відрізнятися, що підкреслює різні аспекти економічної безпеки.

Основним перехідним рівнем, який з'єднує економічну безпеку на макрорівні і одночасно значно залежить від показників конкретного об'єкта та особливостей його функціонування у найбільш динамічному взаємозв'язку, можна вважати економічну безпеку регіону. Цей рівень може бути вважаний тактичним порівняно

з показниками стратегічного рівня і рівня національної економіки. Актуальність проблеми забезпечення економічної безпеки на регіональному рівні пояснюється розбалансованістю в соціально-економічному розвитку окремих регіонів, відмінностями у їх промислово-виробничому потенціалі, наявністю різних видів ресурсів, перспективами розвитку та роллю регіону або адміністративно-територіальної одиниці в економіці країни, а також ступенем його внеску у забезпечення макроекономічної стабільності.

Економічну безпеку регіонів України визначають такі основні фактори дестабілізації: виснаження виробничо-технічного потенціалу, погіршення екологічного стану, зростання безробіття та порушення рівномірності фінансового забезпечення. Економічна безпека регіонів нерозривно пов'язана з відповідними показниками національної економіки. Механізмом такого зв'язку є, з одного боку, макроекономічні процеси та відповідні показники, що їх характеризують, а з іншого – формування загального рівня розвитку на основі аналізу характеристик захищеності та відповідності обраним критеріям складових економіки держави як у галузевій, так і в територіальній диференціації.

Економічна безпека галузей можна розглядати як специфічне поняття, що виникає з поєднання економічної безпеки країни та підприємств на основі їх галузевого розподілу. Ця категорія включає нормативну, фінансову, екологічну, ресурсну, кадрову та інформаційну складові. Вона формується переважно на основі показників вищого рівня, а відхилення характеризують місце, значимість і ступінь розвитку конкретної галузі в порівнянні з середньозваженими показниками національної економіки. Важливість цієї категорії проявляється у винятковому становищі окремих галузей та їх збалансованості в економіці країни.

Проблеми, що виникають у функціонуванні певних галузей, як основних, так і інфраструктурних, можуть мати негативний вплив на всю економічну систему. Наявність державних монополій та захисту національних товаровиробників створює необхідність дослідження економічної безпеки з урахуванням галузевої приналежності її об'єктів.

З метою розмежування категорій "економічна безпека підприємства",

"економічна безпека підприємництва" та "економічна безпека підприємницької діяльності" важливо вказати, що підприємство є самостійним суб'єктом господарювання, який здійснює виробничу, науково-дослідну, торговельну та іншу господарську діяльність для задоволення суспільних і особистих потреб [8]. З поняттям підприємництва пов'язана самостійна, ініціативна, систематична господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємствами) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та отримання прибутку. Отже, ці дві категорії відрізняються як об'єктами, так і процесами та складовими елементами.

За вищезазначеним можна зробити висновок, що категорія економічної безпеки підприємницької діяльності є частиною поняття економічної безпеки підприємництва як сектора економіки. Вона відображає рівень захищеності та безпеки господарської діяльності на відповідному ринку, пов'язаної зі залученням ресурсів та ризиком, і має на меті систематичне отримання прибутку. Таким чином, економічна безпека підприємницької діяльності стосується лише окремої діяльності підприємства, проте зрозуміло, що серед загроз їй є втрата майна і ресурсів, які підприємство залучає до цієї діяльності [9, с. 20].

Варто відзначити, що економічна безпека особистості є перспективним напрямом для подальшого дослідження, оскільки існує велика потреба у підвищенні ефективності управління мікрофінансами, аналізі тенденцій їх використання та методиках розподілу, а також у вивченні особливостей співвідношення витрат і заощаджень. Існування економічних загроз на рівні окремої особи вимагає прийняття заходів для їх подолання та запобігання. Характерною ознакою цього рівня є те, що особа не може оголосити дефолт або проголосити себе банкрутом, але водночас вона має повну економічну свободу та несе відповідальність за результати своєї економічної діяльності. Використання підходів і принципів економічної безпеки проявляється у співвідношенні доходів і витрат особи, структурі витрат за групами і динаміці впливу зовнішніх факторів на стан матеріального добробуту.

Економічна безпека на різних рівнях включає методику формування,

визначення і використання заходів, які забезпечують протистояння загрозам у ситуації невизначеності та ризику, що можуть призвести до відхилень від запланованого або бажаного стану економічної системи або окремого об'єкта.

Повне охоплення економіки принципами забезпечення безпеки відповідає наявним загрозам і відображає новий підхід до господарської (економічної) діяльності, орієнтований на досягнення максимальної стабільності, забезпечення прибутковості та захисту від зовнішніх загроз. З іншого боку, ринковий механізм функціонування передбачає постійне зростання та розширення виробництва, тобто діяльність з метою отримання прибутку та подальшого розвитку. Забезпечення безперешкодного функціонування будь-якої економічної системи (країни або підприємства) є передумовою її росту та основною метою економічної безпеки.

Рівень ефективності діяльності економічної системи, що належить до певного рівня економіки, має вирішальне значення для забезпечення її економічної безпеки. У своїй роботі В. Тамбовцев розглядає економічну безпеку системи як сукупність властивостей виробничої підсистеми, яка дозволяє досягати цілей всієї системи [10]. Проте слід зазначити, що необхідно розглядати не лише виробничу (основну) складову, оскільки будь-яка система використовує різноманітні ресурси і залежить від людей.

В контексті національної економіки основна увага приділяється рівню національної економіки, оскільки економічна безпека представляє собою систему захисту життєвих інтересів держави. Об'єктами захисту можуть бути економічна система країни в цілому, окремі регіони, галузі та сфери господарства, а також юридичні та фізичні особи, що займаються господарською діяльністю.

Функціонування економіки (підприємств, галузей або загалом національної економіки) в умовах мінімізації негативних зовнішніх впливів або їх відсутності та використання ринкових принципів економічної діяльності призводить до зростання і стабільності. Навіть в умовах жорсткої конкуренції цей підхід дозволяє розширювати діяльність, що може проявлятися як у використанні інтенсивних факторів (інновацій, використання ресурсів), так і екстенсивного шляху (захоплення нових ринків в межах країни або за її межами).

1.2. Етапи і механізми організації діяльності інститутів економічної безпеки

Інститути економічної безпеки в країні виконують важливу роль у забезпеченні стабільності та захисту економіки від різних загроз. Організація діяльності таких інститутів включає кілька етапів та механізмів, які спрямовані на ефективне функціонування системи економічної безпеки (рис.1.2)

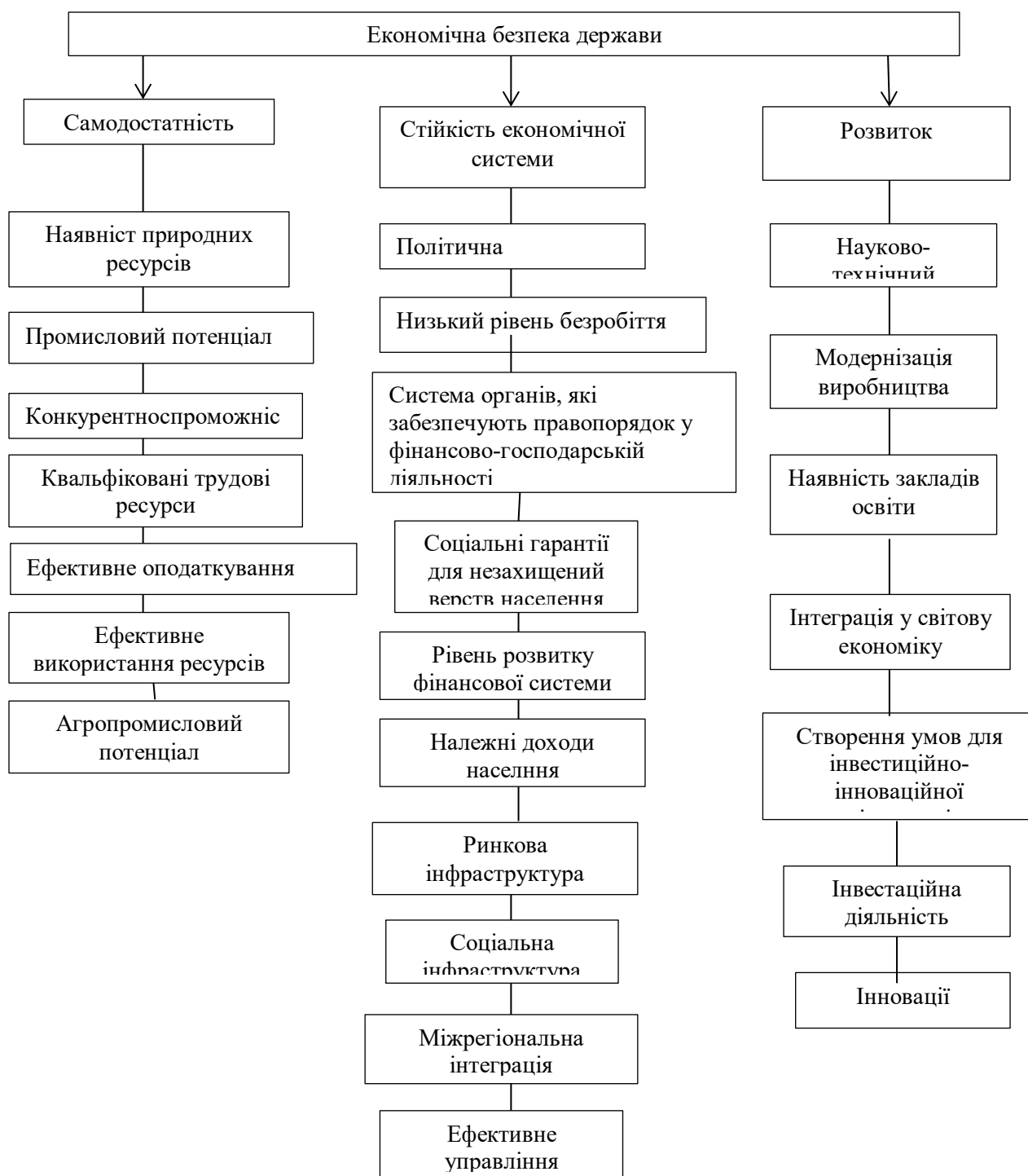

Рис.1.2 Елементи системи забезпечення економічної безпеки країн

Розроблено автором на основі джерела [3]

Основні етапи організації діяльності інститутів економічної безпеки включають:

1. Аналіз та оцінка загроз: Цей етап передбачає систематичний аналіз та оцінку загроз, що становлять ризики для економіки країни. Інститути економічної безпеки проводять моніторинг та аналіз економічного середовища, виявляють потенційні загрози та оцінюють їх вплив на економіку.

2. Розробка стратегій та політик: На основі аналізу загроз інститути економічної безпеки розробляють стратегії та політики для запобігання та протидії ризикам. Ці стратегії можуть включати розробку заходів з розвитку внутрішнього виробництва, створення резервних фондів, підтримку експорту, розвиток інновацій тощо.

3. Координація та співпраця: Інститути економічної безпеки співпрацюють з іншими державними органами, регуляторами, банками та приватним сектором з метою координації заходів та обміну інформацією. Це дозволяє забезпечити цілісність та ефективність системи економічної безпеки.

4. Розробка та впровадження правової бази: Інститути економічної безпеки займаються розробкою та впровадженням відповідної правової бази, яка регулює діяльність у сфері економічної безпеки. Це включає прийняття законів, нормативних актів, угод та міжнародних договорів, що стосуються економічної безпеки.

5. Моніторинг та контроль: Інститути економічної безпеки виконують моніторинг і контроль за дотриманням правил та норм, які спрямовані на забезпечення економічної безпеки. Вони проводять аудити, інспекції та оцінки, спрямовані на виявлення порушень та вжиття відповідних заходів для їх усунення.

6. Інформування та освіта: Інститути економічної безпеки здійснюють інформування та освітні заходи для громадськості, бізнесу та інших зацікавлених сторін з метою підвищення свідомості про економічну безпеку та сприяння активному впровадженню заходів безпеки.[4]

Крім цих основних етапів, інститути економічної безпеки можуть

використовувати інструменти, такі як регулювання, фінансові заходи, державні гарантії та інші, для забезпечення економічної стабільності та захисту країни від загроз.[5]

Варто враховувати, що організація діяльності інститутів економічної безпеки може відрізнятися в залежності від країни та контексту. Кожна країна розвиває свою систему економічної безпеки, враховуючи свої унікальні потреби та особливості.[6]

Загальні принципи економічної безпеки також можуть включати[7]:

1. Резервування ресурсів: Для забезпечення економічної безпеки країни важливо мати достатні резерви ресурсів, таких як енергія, вода, продовольство та інші сировинні матеріали. Це дозволяє уникнути залежності від зовнішніх поставок і забезпечує стабільність економіки навіть у разі кризових ситуацій.

2. Диверсифікація економіки: Рознообразити структуру економіки країни - ще один важливий аспект економічної безпеки. Залежність від окремих галузей або ринків може створювати вразливість для економіки. Диверсифікація господарської діяльності дозволяє зменшити ризики і забезпечити стійкість економічного розвитку.

3. Розвиток людського капіталу: Інвестування в освіту, навчання та розвиток робочої сили є ключовим елементом економічної безпеки. Країна з високою якістю людського капіталу має перевагу у конкурентній боротьбі та здатність швидко адаптуватися до змін у світовому економічному середовищі.

4. Інфраструктура та технологічний розвиток: Сильна інфраструктура, яка включає транспортну мережу, енергетичні системи, телекомунікації та інші сектори, є важливим фактором економічної безпеки. Технологічний розвиток також має вирішальне значення, оскільки інновації можуть забезпечити конкурентну перевагу та стійкий розвиток економіки.

5. Сприяння малому та середньому бізнесу: Малий та середній бізнес є важливим стовпом економіки країни. Сприяння їх розвитку, створення сприятливих умов та підтримка підприємницької активності сприяють створенню робочих місць, зменшенню безробіття та підвищенню загальної стійкості

економіки.

6. Міжнародне співробітництво: В контексті глобалізації економічна безпека країни також залежить від міжнародного співробітництва. Розвиток торговельних відносин, інвестиційних зв'язків та дипломатичних взаємин з іншими країнами сприяє залученню інвестицій, збільшенню економічних можливостей та зниженню загроз зовнішнього походження.

Ці принципи та фактори спільно впливають на організацію діяльності інститутів економічної безпеки та спрямовані на досягнення стабільності, зростання та стійкості економіки країни.[8]

Ці аспекти організації діяльності інститутів економічної безпеки доповнюють та поглиблюють розуміння ролі та функцій цих інститутів у забезпеченні стійкості, розвитку та захисту економічної безпеки країни.

1.3. Зміст та класифікація загроз економічній безпеці

Економічна безпека є важливим аспектом державної безпеки, оскільки загрози в цій сфері можуть впливати на різні аспекти життя країни. Забезпечення економічної безпеки стає стратегічним завданням, оскільки вона має прямий вплив на соціальну, політичну, військову, технологічну та продовольчу безпеку. Це означає, що економічна стійкість і процвітання країни є важливими факторами для досягнення загальної національної безпеки(табл 1.2.).

Табл 1.2. Елементи економічної безпеки України

Елементи економічної безпеки України	
Макроекономічна	Баланс макроекономічних показників, здатність до відтворення економіки
Фінансова	Бюджетна, банківська, валютна, інвестиційна, кредитна та грошова системи, які забезпечують обіг грошей у межах економічної діяльності.
Зовнішньоекономічна	Забезпечення національних інтересів України, мінімізація втрат від зовнішніх факторів ризику.

Енергетична	Необхідний рівень енергетичних ресурсів для економічної діяльності та нормального життя суспільства.
Соціальна та демографічна	Відповідність рівню добробуту населення, стан захисту від демографічних втрат.
Харчова	Забезпечення достатнього рівня продовольчого ресурсу
Виробнича	Збереження та збільшення виробничих потужностей підприємств.

Розроблено на основі джерела [5]

Україна також визнає важливість економічної безпеки і вона є невід'ємною складовою національної безпеки країни. Згідно з Законом "Про національну безпеку України" (2018), національна безпека включає захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів від реальних та потенційних загроз. Економічна безпека є важливою складовою цієї національної безпеки, оскільки вона сприяє економічному розвитку, ефективній соціальній політиці, убезпеченню від екологічних стихій та зміцненню національної конкурентоспроможності[12].

Ефективна система економічної безпеки дозволяє країні своєчасно виявляти загрози національним економічним інтересам та запобігати збиткам для соціально-економічної системи в цілому. Особлива актуальність покладається на поліпшення системи економічної безпеки для країн, що зазнають трансформаційної кризи та загострення притаманних їй суперечностей[13]

Загрози економічній безпеці виявляються через явища та процеси, що негативно впливають на господарство країни і обмежують економічні інтереси особистості, суспільства і держави. Систематичне відстеження та ідентифікація основних загроз економічній безпеці є важливим для забезпечення її належного рівня, а також для вчасного розроблення та впровадження практичних заходів з мінімізації негативного впливу загроз або їх повної ліквідації.

В чинному законодавстві України, зокрема у Законі "Про національну безпеку України" № 2469-VIII від 21.06.2018 (редакція від 24.10.2023) та у Стратегії національної безпеки України "Безпека людини – безпека країни" (редакція Указу Президента України від 14.09.2023 № 392/2023), визначені основні

реальні та потенційні загрози національній безпеці України на сучасному етапі, включаючи економічну сферу. Проте, ці документи не систематизують загрози економічній безпеці за окремими складовими економічної безпеки держави[14]

Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України було підготовлено Проект Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року, який розроблений відповідно до Стратегії національної безпеки України "Безпека людини – безпека країни", затвердженої указом Президента України від 14 вересня 2023 року № 392. В цьому проекті вперше в Україні на законодавчому рівні визначено поняття "економічна безпека" як стан економіки, при якому досягаються основні національні економічні інтереси. Проект Стратегії також визначає пріоритети національних економічних інтересів і встановлює мету, напрями, завдання та механізми державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки. Він також вказує, що всі складові економічної безпеки на всіх рівнях залишаються низькими, що створює високі ризики масштабних дестабілізаційних явищ у розвитку економіки в довгостроковій перспективі[15]

У проекті Стратегії економічної безпеки вказано, що основними принципами державної політики щодо забезпечення економічної безпеки є наступне:

- гарантування стійкості національним економічним інтересам держави та її громадян шляхом протидії зовнішнім та внутрішнім викликам та загрозам;
- збереження та розвиток економічної потужності країни з урахуванням цілей сталого розвитку та принципів людиноцентризму;
- гарантування національної економічної незалежності та здатності захищати національні економічні інтереси, зокрема у високотехнологічних сферах.

В науковій літературі запропоновано різні критерії класифікації загроз економічній безпеці, що відрізняються від тих, які містяться в чинному законодавстві. Загрози, яким піддається економічна безпека держави, можуть мати різний ступінь впливу та походження. Ідентифікація цих загроз відіграє важливу роль у їх управлінні. Глобалізація, що триває протягом тривалого періоду, сприяє посиленню багатьох загроз економічній безпеці. Світовий господарський комплекс

торговельних, виробничих та фінансових відносин активно розвивається, взаємопов'язуючи та взаємодоповнюючи національні економіки. Це створює потребу в виділенні ще одного класифікаційного підходу до загроз економічній безпеці, а саме загроз, пов'язаних з глобалізацією, та загроз, які не залежать від неї.

Загрози економічній безпеці можуть бути різноманітними і включати широкий спектр факторів, які можуть негативно впливати на стійкість та розвиток економіки країни. Основні класифікації загроз економічній безпеці включають такі аспекти[16]:

1. Економічні загрози:

- Економічний спад: Зменшення економічної активності, низький рівень виробництва та зменшення обсягів споживання можуть погіршити економічну безпеку країни.

- Фінансові кризи: Нестабільність на фінансових ринках, банкрутства банків, коливання валютного курсу та інші фінансові проблеми можуть створити загрозу для економічної безпеки.

2. Торговельні загрози:

- Перешкоди у торгівлі: Введення торговельних бар'єрів, митних обмежень, тарифів та квот на імпорт можуть впливати на зовнішню торгівлю країни та загрожувати економічній безпеці.

- Недоброзичлива конкуренція: Демпінг, субсидії, недобросовісна конкуренція та інші несправедливі практики можуть нашкодити внутрішнім промисловим секторам та загрожувати їхній конкурентоспроможності.

3. Кібербезпека:

- Кібератаки: Хакерські напади, витоки даних, кібершпигунство та інші кіберзагрози можуть негативно впливати на економічну інфраструктуру, банківську систему, електронну комерцію та інші аспекти економіки.

- Кібершантаж: Вимагання виплати в обмін на повернення контролю над критично важливою інформацією або системами можуть створити серйозну загрозу економічній безпеці.

4. Політичні загрози[17]:

- Політичні нестабільності: Внутрішні політичні конфлікти, зміни уряду, політична корупція та інші політичні турбулентності можуть негативно впливати на економічну стабільність та інвестиційний клімат.

- Геополітичні конфлікти: Міжнародні конфлікти, територіальні суперечки, торговельні війни та інші геополітичні напруги можуть мати негативний вплив на зовнішню торгівлю, інвестиції та стійкість економіки.

Розширимо інформацію про зміст та класифікацію загроз економічній безпеці[18]:

5. Природні та екологічні загрози:

- Природні катастрофи: Наводнення, землетруси, урагани, посухи та інші природні стихійні лиха можуть спричинити серйозні збитки для економічної інфраструктури, сільського господарства, енергетики та інших галузей.

- Екологічні проблеми: Забруднення навколишнього середовища, виснаження ресурсів, зміна клімату та інші екологічні проблеми можуть мати негативний вплив на економіку країни, зокрема на сільське господарство, енергетику, туризм та інші сектори.

6. Соціальні загрози[19]:

- Нерівність та бідність: Висока нерівність доходів та широко поширена бідність можуть призвести до соціальних напружень, нестабільності та економічної дезінтеграції.

- Демографічні проблеми: Зменшення населення, старіння населення, масова міграція та інші демографічні виклики можуть мати значний вплив на економічну ситуацію країни та розвиток її галузей.

7. Технологічні загрози[20]:

- Технологічні зміни: Радикальні зміни в технологічному середовищі, такі як автоматизація, штучний інтелект, розробка нових матеріалів та процесів, можуть створити виклики для економічної безпеки, зокрема шляхом заміщення робочої сили та переструктуризації галузей.

- Кіберзагрози: Розширення кіберзлочинності, крадіжка комерційної інформації, кібершпигунство та інші кібератаки можуть нашкодити економічній

інфраструктурі та порушити ділову активність[21].

Ці категорії загроз взаємодіють між собою, і одна загроза може спричинити іншу. Наприклад, природні катастрофи можуть призвести до економічних збитків, соціальних проблем та навіть політичної нестабільності. Тому для забезпечення економічної безпеки країни важливо враховувати різноманітність і взаємозв'язок цих загроз і розробляти комплексні стратегії та політики, спрямовані на їхню запобігання та управління.

Висновки до розділу 1

Економічна безпека є важливим аспектом розвитку будь-якої країни, оскільки вона впливає на гармонійне функціонування господарства та захист економічних інтересів держави. Економічна безпека включає різні аспекти, такі як фінансова стабільність, сталість економічного зростання, здатність до захисту національних інтересів та збереження економічної незалежності.

Для забезпечення економічної безпеки країни існують різні види та типи заходів, включаючи стабілізаційні заходи, розвиток конкурентоспроможності, захист внутрішнього та зовнішнього ринку, привабливість інвестиційного клімату та інші. Організація діяльності інститутів економічної безпеки передбачає кілька етапів, включаючи відстеження та аналіз загроз, розроблення та реалізацію стратегій і заходів щодо підтримання економічної безпеки, співпрацю зі заінтересованими сторонами та координацію діяльності між різними органами влади.

Зміст загроз економічній безпеці розглядається у різних аспектах. Зокрема, враховуються загрози зовнішнього та внутрішнього походження, а також загрози, пов'язані з глобалізацією та незалежні від неї. Класифікація загроз економічній безпеці є важливим інструментом для їх ефективного управління та вжиття необхідних заходів для мінімізації ризиків.

Забезпечення економічної безпеки має стратегічне значення для країни, і вимагає системного підходу, співпраці різних органів влади та ефективного

управління загрозами. Розуміння сутності економічної безпеки, видів та типів економічної безпеки, механізмів організації діяльності інститутів економічної безпеки, а також змісту та класифікації загроз економічній безпеці є необхідною передумовою для успішного забезпечення економічної стійкості країни.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

2.1. Особливості реалізації економічної безпеки України в сучасних умовах

Економіка України в останні роки продемонструвала вражаючу стійкість і здатність адаптуватися до надзвичайних обставин, незважаючи на недоліки своєї сировинно-споживчої моделі розвитку.

З початку 2014 року, коли почалася гібридна війна РФ проти України, економіка України функціонувала в умовах кризи, але швидко перейшла від фази спаду до фази відновлення, продемонструвавши відносну стійкість[22]

Наприклад, з 2016 по 2019 роки валовий внутрішній продукт (ВВП) України збільшився на 12% після попереднього скорочення на 15,8% у 2014-2015 роках.

Навіть під час тривалої пандемії COVID-19 у 2021 році та на початку 2022 року, коли економіка ще не повністю відновилася після ударів гібридної війни 2014 року та пандемії, завдяки антикризовим та стимулюючим програмам уряду вона успішно адаптувалася до обмежень, пов'язаних з карантинном. Крім того, вона змогла поглинути удари зростання світових цін на енергоносії та продовольство, зберігаючи макроекономічну стабільність та позитивну динаміку розвитку[23].

Серед найефективніших рішень уряду можна виділити:

- Програми підтримки бізнесу, які надали фінансування в розмірі 65 млрд грн за програмою "Доступні кредити 5-7-9%" та 6,5 млрд грн за карантинними програмами.

- Заходи з фінансової підтримки створення робочих місць, що призвели до створення 400 тисяч нових робочих місць.

- Ефективне управління державними активами та приватизація, включаючи реформу корпоративного управління у державних підприємствах, що призвело до отримання десятків мільярдів гривень дивідендів для державного бюджету та понад 5 млрд грн через активізацію процесів приватизації[24].

В результаті, Україна завершила 2021 рік з рекордним ВВП у розмірі 200 млрд доларів, притягнула прямі іноземні інвестиції на суму 6,7 млрд доларів та зазнала зростання експорту на 34,7%. Все це дало змогу покращити добробут населення – реальне зростання середньої номінальної заробітної плати штатних працівників становило 10,5%, загалом реальні наявні доходи населення збільшились на 4,3%.

Економіка України зазнала значних змін внаслідок повномасштабної війни, ініційованої РФ. Згідно з даними опитування «Advanter Group» на 10 червня 2022 року, майже половина підприємств перебувають у стані зупинки (18,7%) або майже зупинення (28,1%). Загальні прямі збитки для малих та середніх бізнесів оцінюються в 83 млрд доларів США. Бізнес-активність спадає, а експортери стикаються з обмеженими можливостями через блокаду портів. Поточні логістичні маршрути покривають менше 20% від загального обсягу експорту. Понад 10 млн українців, що становить близько 25% населення, покинули свої домівки, у тому числі 7,5 млн осіб виїхали за кордон. Наразі принаймні 3 млн українців втратили роботу, а 53% населення є в ризику втратити робоче місце (за даними ООН). Рівень безробіття, за наближеними оцінками, перевищив 30%. Експерти оцінюють зниження рівня заробітної плати в різних секторах економіки від 9% до 58%, а заборгованість по зарплаті перевищує 3 млрд гривень. Витрати державного бюджету зросли майже вдвічі через збільшення видатків на оборону, підтримку бізнесу та гуманітарну допомогу[25].

Порівняльні графіки економіки України за 2022-23 роки

Ринок праці

Упродовж першої половини червня спостерігалось постійне зростання кількості вакансій, яка наразі перевищує як базовий рівень початку 2022 року, так і відповідні показники минулого року(рис.2.1.) Проте, активність шукачів роботи має іншу динаміку, оскільки кількість нових резюме значно менша в порівнянні з показниками на той же період року тому — становить лише 96% від базового рівня початку 2022 року(рис 2.2.)

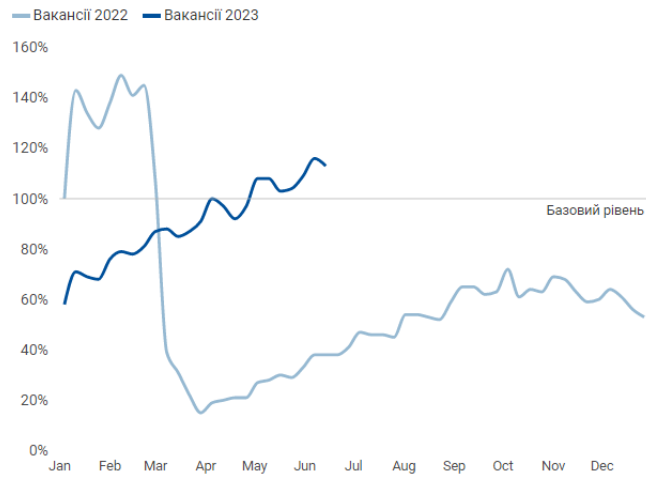

Рис.2.1 Кількість вакансій

Розроблено на основі джерела [46]

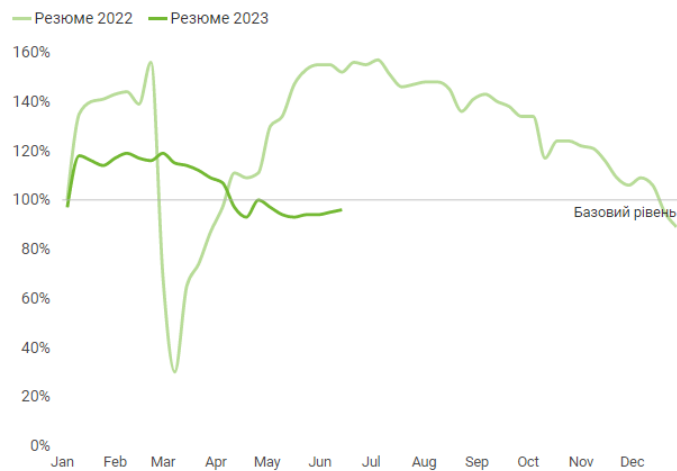

Рис.2.2 Активність шукачів роботи

Розроблено на основі джерел [46]

Починаючи з початку повномасштабного вторгнення, Держстат не публікує дані щодо рівня безробіття. Замість цього, дослідницька агенція Info Sapiens надає свої оцінки стану безробіття. Згідно з цими оцінками, у травні 2023 року рівень безробіття становив 17,7%. Проксі-показник рівня бідності, який вимірюється через частку опитаних осіб, що економлять на їжі, відображає подібну динаміку до рівня безробіття і в травні 2023 року склав 22,9% (рис 2.3)

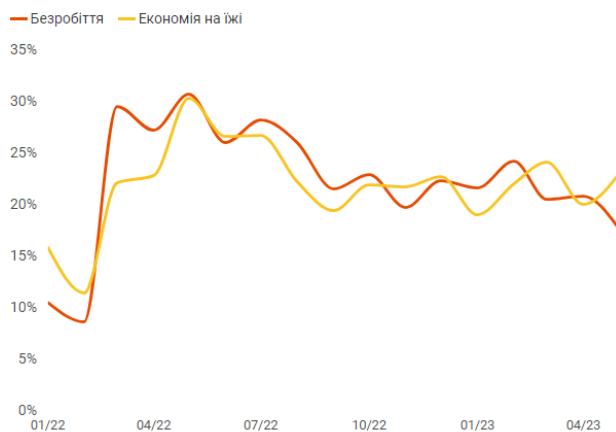

Рис.2.3. Рівень безробіття та бідності

Розроблено на основі джерел [46]

Очікування бізнесу та громадян

У травні, індекс очікувань ділової активності Національного банку України (НБУ) показав незначне погіршення, скорочуючись до 50,5 (порівняно з 51,5 у квітні), але все ж залишався на рівні, що вважається "нейтральним". Це означає, що позитивні очікування бізнесу переважають негативні. Зокрема, підприємства торгівлі є найбільш оптимістично налаштованими. Покращення бізнес-очікувань є важливим показником, що відображає суб'єктивне сприйняття стану економіки і свідчить про поступове відновлення активності (рис.2.4.)

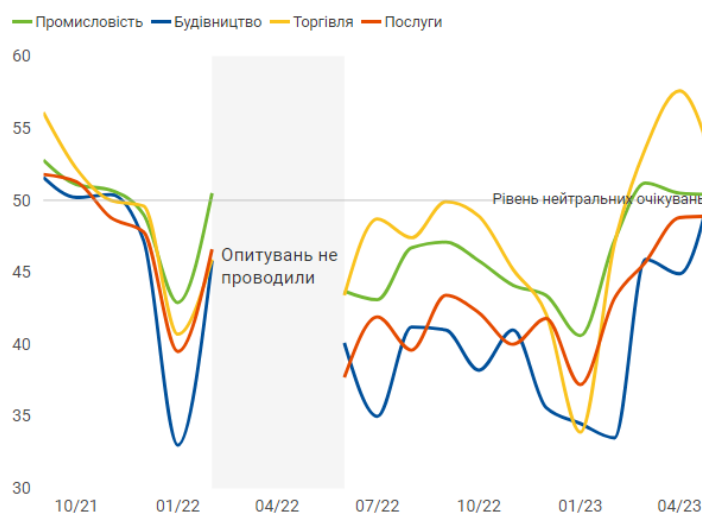

Рис. 2.4. Ділові очікування

Розроблено на основі джерел [46]

У травні 2023 року, Індекс споживчих настроїв, розрахований Info Sapiens, склав 92 пункти. Це свідчить про переважання негативних споживчих настроїв серед громадян. Індекс складається з двох компонентів: Індексу економічних очікувань (114,5 у травні) і Індексу поточного становища (58,3 у травні). Українці негативно оцінюють своє поточне економічне становище, але проявляють більший оптимізм стосовно майбутнього(рис.2.5.)

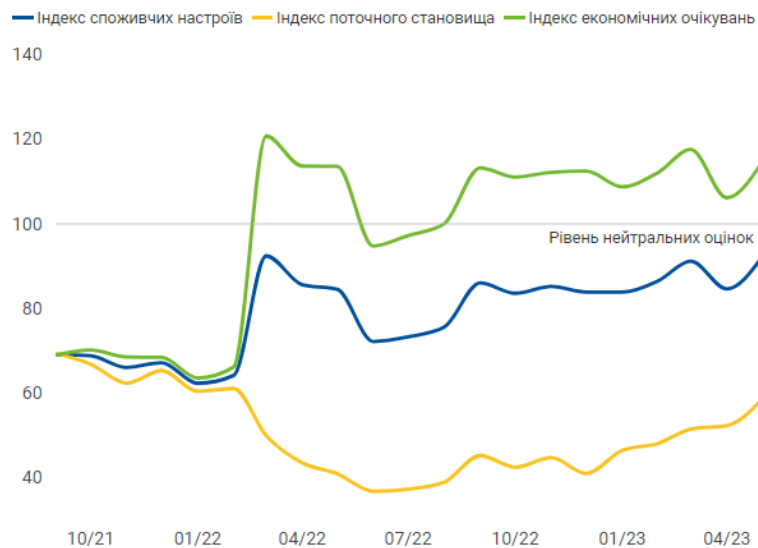

Рис. 2.5. Індекс споживчих настроїв

Розроблено на основі джерел [46]

Зовнішня торгівля

Згідно з останніми даними Національного банку України, в квітні 2023 року відзначився дефіцит товарів та послуг у розмірі -2,4 млрд доларів США. У цьому місяці імпорт товарів склав 4,6 млрд доларів, перевищуючи експорт товарів у розмірі 2,9 млрд доларів. Щодо послуг, імпорт їх досяг 1,9 млрд доларів, що перевищує експорт послуг у розмірі 1,2 млрд доларів (рис 2.6.)

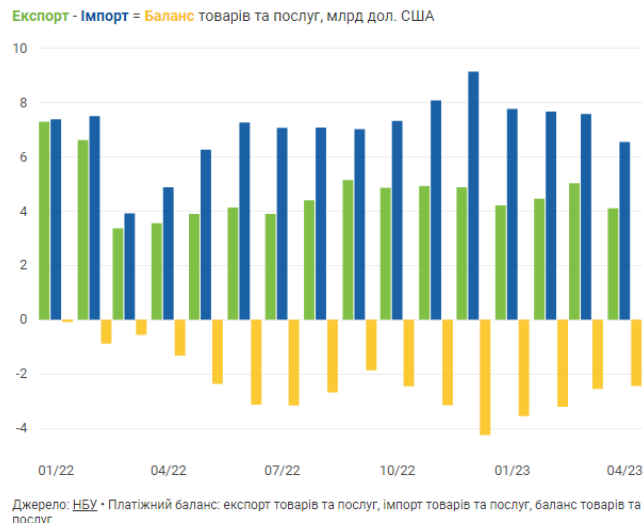

Рис. 2.6. Імпорт та експорт

Розроблено на основі джерел [46]

У квітні експорт електроенергії відновився, проте незабаром зазнав перешкод через бюрократичні проблеми та дефіцит, обумовлений зменшенням виробництва. Наразі немає достовірних відомостей про можливість повного відновлення експорту; проте можна зробити висновок, що короткий період, коли експорт був реальним, вже минув (рис.2.7.)

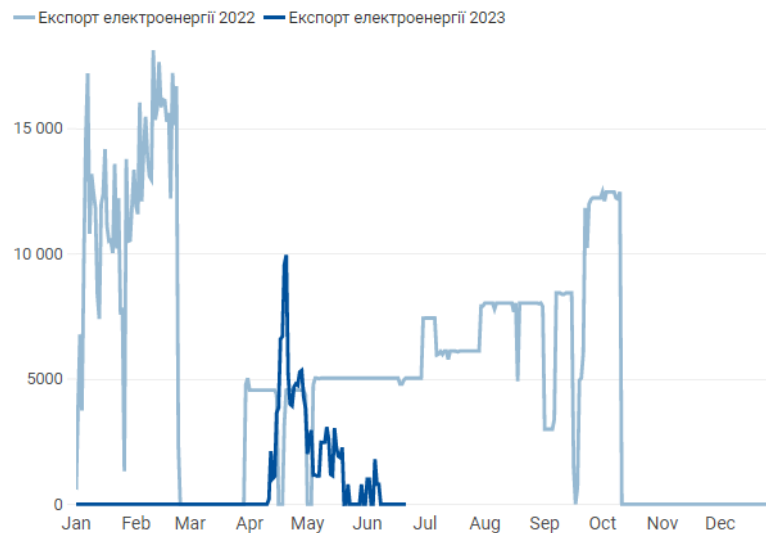

Рис. 2.7. Експорт електроенергії

Розроблено на основі джерел [46]

Угода щодо експорту зернових культур знову стикається з перешкодами. Після складних переговорів Європейський Союз заборонив експорт чотирьох видів зернових та олійних культур з України до п'яти сусідніх країн. Логістичні перешкоди та обмеження, накладені ЄС, можуть змусити підприємців зробити

інвестиції в сферу переробки продукції(рис.2.8.)

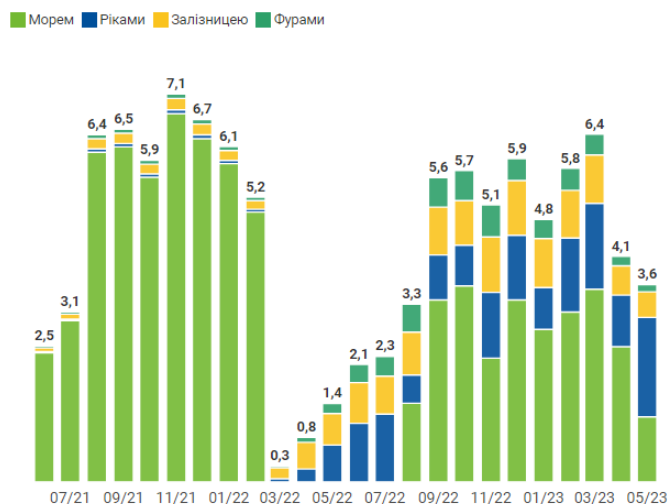

Рис. 2.8. Експорт зернових культур

Розроблено на основі джерел [46]

ВВП

Згідно з останнім інфляційним звітом Національного банку України, у квітні 2023 року передбачається зростання реального ВВП на 2,0% відносно попереднього року. Дані Державного статистичного комітету свідчать, що у першому кварталі цього року ВВП скоротився на 10,5% порівняно з аналогічним періодом минулого року, що менше, ніж прогнозовано НБУ на рівні 13,5%. Національний банк передбачає, що у другому кварталі відбудеться зростання на 15,9%. Згідно зі прогнозом Міністерства економіки, ВВП за підсумками року збільшиться на 1,0%.

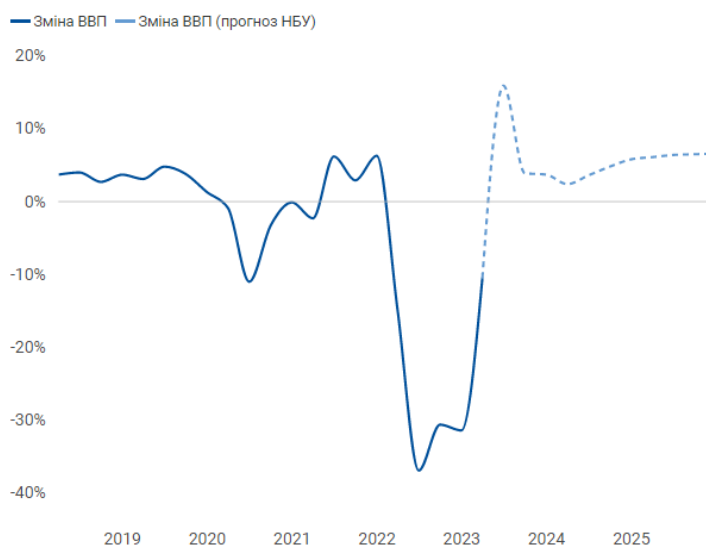

Рис 2.9. Динаміка ВВП

Розроблено на основі джерел [46]

Фіскальна політика

Податкові надходження у травні досягли рекордних 103,4 млрд грн через зростання податку на прибуток підприємств, який став найбільшим джерелом доходів, принісши 28,5 млрд грн. Імпортний ПДВ і мито разом склали 29,5 млрд грн – приблизно такий же номінальний рівень, як і за останні 10 місяців. Чистий внутрішній ПДВ приніс 17,3 млрд грн – незначне збільшення через зменшення відшкодування ПДВ. Акцизи та рента за надра за місяць знизилися на 4% і 8% відповідно(рис. 2.10.)

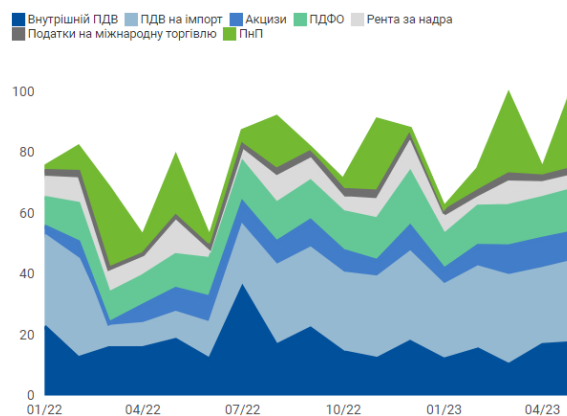

Рис. 2.10 Податкові надходження

Розроблено на основі джерел [46]

У квітні місячні витрати державного бюджету стабілізувалися після швидкого зростання у лютому та березні.

Протягом перших чотирьох місяців 2023 року, витрати на оборону склали 561 млрд гривень, що становить 57% загальних витрат. На громадський порядок та безпеку було спрямовано 129 млрд гривень (13%). Найбільшим "цивільним" видом витрат став соціальний захист, який досяг 157 млрд гривень. Інші витрати протягом перших чотирьох місяців 2023 року, включаючи охорону здоров'я, загальнодержавні функції та освіту, склали всього 15% витрат або 146 млрд гривень, що залишається на рівні помісячних витрат 2022 року в номінальному вираженні(рис.2.11)

Щомісячні видатки держбюджету за обраними категоріями, млрд грн: **Оборона, Правопорядок та безпека**, Соціальний захист, Охорона здоров'я, Освіта, інші видатки.

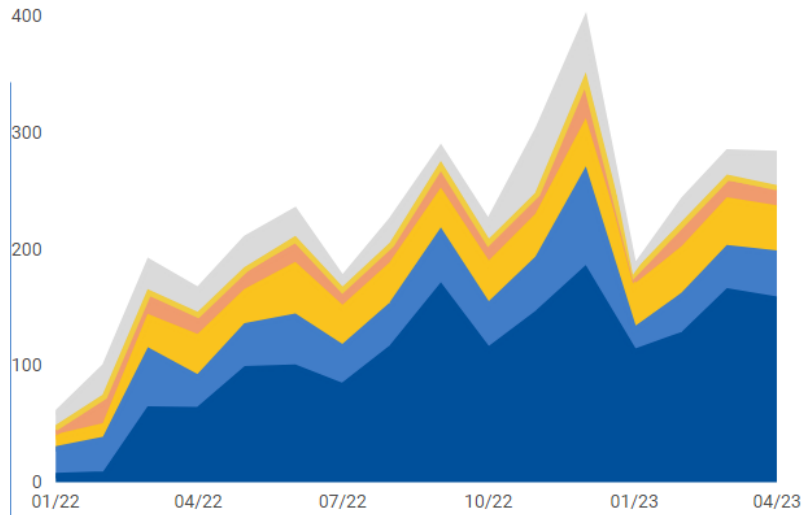

Рис. 2.11 Витрати на оборону та безпеку

Розроблено на основі джерел [46]

Найбільших втрат зазнають:

1) Руйнування виробничих потужностей сильно вплинуло на різні галузі економіки України. Постраждали енергетика, житлово-комунальна сфера, транспорт, металургія, нафтопереробна промисловість і підприємства оборонно-промислового комплексу.

2) Зупинення інвестиційних проектів через високі інвестиційні ризики сильно відбилося на будівництві і машинобудуванні.

3) Скорочення попиту населення, яке опинилося в окупованих територіях або вимушено покинуло країну, має значний вплив на економічну активність. Це призвело до зменшення попиту у сфері послуг і окремих галузях промисловості, таких як готельно-ресторанний бізнес і креативні індустрії.

4) Зруйнована транспортна інфраструктура, заблоковані порти і обмеження на транскордонні валютні платежі призвели до втрати понад 50% експорту протягом трьох місяців війни. Це також створює загрозу для світової продовольчої безпеки через значний вплив на експорт агропродукції.

5) Звуження спектру вітчизняних товарів і дефіцит імпорту енергоресурсів підвищують тиск на інфляцію та валютний курс.

Повномасштабне вторгнення РФ на територію України найбільше вражає у

березні 2022 року. За даними Мінекономіки, використовуючи непрямі методи розрахунку та моделювання, ВВП скоротився на 47-50% у порівнянні з березнем 2021 року. Це призвело до спаду ВВП на 15,1% за перший квартал за даними Держстату[26].

Російська агресія проти України у 2022 році спричинила серйозну кризу у її економічному розвитку. Людські втрати, руйнування інфраструктури, житлових та промислових об'єктів, різке збільшення витрат на військові потреби та зростання національного боргу – все це мало прямий негативний вплив на українську економічну безпеку. Ситуація на фронті невизначена, оскільки незважаючи на успіхи контрнаступів Збройних Сил України, ракетні удари російських сил мають додаткову руйнівну мету - продемонструвати, що всі виробничі підприємства або критичні інфраструктурні об'єкти постійно перебувають під нападом агресора.

У концепції економічної безпеки протидія будь-яким загрозам є обов'язковою та невід'ємною умовою для захисту державних економічних інтересів. Встановлення загроз у економічній системі України є важливим елементом безпеки, оскільки також визначається стан економіки держави та напрямки захисту національних інтересів. Згідно з методами визначення економічної безпеки України, прийнятими в 2007 році, вона складається з низки складових частин (див.

В наслідок пандемії COVID-19 та війні - українська система економічної безпеки зіткнулася з новими загрозами та викликами. Економічна криза, спричинена, як пандемією COVID-19, так і російською агресією, має негативний вплив на українську економіку. Руйнування та військові удари по найбільших промислових та військових центрах України призвели до дисбалансу у фінансовій та економічній системах

Дисбаланс національної фінансової системи підтверджується непередбачуваним дефіцитом. Крім того, сучасні дослідники передбачають, що надходження до казначейства будуть меншими, ніж 300 мільярдів гривень. Корупція, фінансові шахраїства, неповнота та неузгодженість попередніх реформ перешкоджали розвитку української економіки. Також це унеможлиблює стабільне і динамічне зростання, збільшує вразливість перед різноманітними загрозами та

підживлює злочинне середовище, а також загрози фінансовій та економічній безпеці в Україні в загалі.

Також проблемою є недостатній захист прав власності, повільний розвиток ринкових відносин в основних секторах економіки, зокрема, у використанні землі та її надр, а також у маломасштабному виробництві товарів та послуг. Окремою проблемою є відсутність інвестицій у оновлення прав власності, несанкціоноване втручання у їх діяльність та функціональність, зокрема через військові дії та активні хакерські атаки з боку Росії.

Також гальмує економічний розвиток та залучення різноманітних інвестиційних коштів великий відсоток державного сектора в економіці, фрагментарність та недосконалі закони України у розвитку сучасних сфер економіки (Пилипишин та ін., 2022). Крім того, це має негативний вплив на бізнес та сприяє так званій тіньовій економіці. Монополізм та відсутність конкуренції в енергетичній галузі спричиняє низьку енергоефективність, що на добробут громадян. На економічну безпеку негативно впливають екологічні проблеми, спричинені війною: погіршення житлового середовища, питної води, повітря, знищення лісів через пожежі, спричинені бойовими діями, забруднення річок тощо. Складна демографічна ситуація в країні. Вона спричинена різними факторами, насамперед російсько-українською війною: зменшення кількості народжень, еміграція та людські втрати як на фронті, так і в тилу.

Російське вторгнення в Україну спричинило глобальні загрози світовій економічній безпеці. Зокрема, військові дії призвели до значних коливань цін на енергію, які поступово почали неконтрольовано зростати та досягли свого піку. Російська агресія проти України призвела до стрімкого підвищення цін на нафту та інші енергоресурси в Європі, де основним постачальником були російські компанії. Крім того, внаслідок російської агресії, ціни на товари, виробниками яких була Україна, різко зросли.

Уряд впровадив нову економічну політику воєнного часу, яка активно сприяла відновленню бізнес-активності. Ця політика включала такі ключові елементи:

1. Програма релокації підприємств на безпечну територію, що дозволяла підприємствам відновити свою діяльність у безпечному середовищі.

2. Формування державного замовлення на продукцію, що стимулювало попит на вітчизняні товари і послуги.

3. Деретуляція шляхом впровадження ряду важливих рішень, спрямованих на спрощення процедур та зменшення бюрократичних обмежень.

4. Нова податкова політика, спрямована на зменшення фіскального тягаря для підприємств, що допомогло полегшити їхнє фінансове становище.

5. Програми безвідсоткового кредитування для всіх сфер бізнесу, що сприяли доступу до фінансування для підприємців.

6. Програма грошових виплат для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) під назвою "єПідтримка", яка надавала допомогу тим, хто був змушений покинути свої домівки через конфлікт.

Крім того, для підтримки населення було запроваджено ряд програм компенсацій. Роботодавцям надавалися компенсації витрат на зарплату працівників, які були внутрішньо переміщені, а також допомога вимушеним переселенцям. Було забезпечено виплату соціальних допомог, пільг і субсидій, а також спрощено процедури надання допомоги безробітним.

Внаслідок цих заходів, станом на травень 2022 року, кількість підприємств, які повністю зупинили роботу, значно зменшилась порівняно з березнем того ж року. Також було помітне полегшення падіння ВВП, хоча загальне падіння залишалося значним через триваючий конфлікт.

Український уряд вжив ряд заходів для управління ціновою ситуацією в період війни. Зокрема:

1. Було встановлено контроль над стабілізацією продовольчого забезпечення шляхом впровадження центрального замовлення для виробників харчових продуктів та лікарських засобів. Фінансування забезпечувалося через резервний фонд, а також була налагоджена міжнародна співпраця з гуманітарного постачання продукції.

2. Було регулювання цін на комунальні послуги та товари першої

необхідності, зокрема на основні продукти харчування і певні групи лікарських засобів. Також було здійснено заходи для зниження вартості палива, включаючи новий порядок розрахунку граничних цін і зниження ставок ПДВ.

3. Було скасовано частину мит та ПДВ, а також розширено перелік товарів критичного імпорту.

Ці заходи допомогли уникнути системного дефіциту продукції та значних інфляційних процесів протягом березня. Уряд також реагував на поточні виклики шляхом послаблення державного регулювання цін та спрощення процедур декларування цін з огляду на стабілізацію ситуації на ринку. Також було прийнято рішення щодо змін до державного регулювання цін на нафтопродукти для уникнення дефіциту пального на ринку.

Ці заходи створили простір для зростання цін, проте вони є необхідною вартістю за доступність товарів на ринку, а ринок вже почав адаптуватися до нових умов без жорсткого втручання держави. Уповільнення споживчої інфляції до 3,1% і 2,7% у квітні-травні, порівняно з 4,5% у березні, свідчить про успішність цих заходів[27].

Отже, незважаючи на складнощі, Україні вдалося зберегти макроекономічну стабільність і подолати зупинку виробництва та вплив трудових ресурсів, спричинені переміщенням людей до безпечних місць, і фактично змінити напрямок цих процесів.

2.2. Динаміка реалізації економічної безпеки європейських країн

Розглядаючи досвід Європейського Союзу загалом, слід відзначити, що створення ефективної системи економічної безпеки має вирішальний вплив на призначення чіткого місця для конкретної європейської країни в світі, що відповідало б її геостратегічній значимості та потенціалу. Тому сьогодні впровадження позитивного досвіду країн ЄС у побудові та функціонуванні ефективної системи економічної безпеки повинно стати одним із пріоритетів зовнішньої політики України не лише з метою досягнення стабільності та

ефективності національної економіки, але й з погляду довгострокової національної стратегії розвитку.

Європейський Союз був створений півстоліття тому як об'єднання держав, здатних забезпечити економічну безпеку західноєвропейців після Другої світової війни. Це завдяки його "соціальному ядру" і добре обдуманій стратегії в галузі соціоекономічної політики ЄС вдалося досягти внутрішньої стабільності та поглибити інтеграцію, зокрема економічну, серед держав-членів Союзу. Його поступове розширення не спрямоване проти будь-яких держав, а є розумним шляхом досягнення безпеки через співробітництво. Він також пов'язаний різними договорами з багатьма країнами. В цьому контексті значущим є намір, висловлений Європейською Радою в Зеленій Книзі, створити "динамічний та ефективний європейський ринок безпеки" на основі прогресивних бізнес-кіл та компаній, "з міцною соціальною та екологічною базою", що свідомо несуть соціальну відповідальність. Дійсно, підтримка таких зон сприяє формуванню спільних життєвих стандартів, зміцнює взаємну довіру та дозволяє ЄС виступати як прототип спільноти безпеки.

Більшість країн ЄС визначають зміцнення європейського стабільного простору через розвиток європейської інтеграції та активну політику сусідства Європейського Союзу з країнами Східної Європи, Південного Кавказу, Центральної Азії та Середземноморського регіону як основне завдання політики безпеки в національних доктринах. Однак, на наш погляд, концепцію економічної безпеки Європейської Спільноти слід розглядати в значній мірі у контексті економічної безпеки кожної окремої держави, національних доктрин, програм та концепцій національної безпеки.

Отже, Німеччина бачить забезпечення своєї економічної безпеки у підтримці економічного та соціального прогресу, демократизації в Європі та по всьому світу, захисту від економічного шантажу, забезпечення свободи торгівлі та доступу до сировини і ринків у рамках справедливої світової економічної системи. В рамках внутрішньоекономічних планів, метою є гарантування здорового економічного розвитку країни, матеріального та соціального благополуччя населення. У

зовнішньоекономічному вимірі, з урахуванням експортної орієнтації економіки, основний акцент ставиться на стабільність та покращення ринків. Слід зазначити, що в Німеччині немає окремого закону про поняття економічної безпеки. Державна філософія економічної безпеки на практиці реалізується в основному через закони, що регулюють найважливіші сфери ринкової діяльності та надають державі значні контрольні функції. Для захисту фінансових і економічних інтересів країни та боротьби з економічною злочинністю німецькі податкові органи створили спеціалізований підрозділ з боротьби з економічною злочинністю - службу податкового розслідування "Steufa", яка підпорядковується Міністерству фінансів. Цей підрозділ був створений в Німеччині у 1934 році. Співробітники служби податкового розслідування "Steufa" мають спеціальний правовий статус, який дозволяє їм виконувати основні завдання з захисту фінансової та економічної безпеки Німеччини, а саме: визначення податкової бази при виявленні податкових злочинів; розслідування податкових злочинів; виявлення та розслідування податкових злочинів, у яких не встановлено особу злочинця.

Для виконання цих завдань співробітники служби податкового розслідування "Steufa", знаходячись на службі у фінансових органах, також є співробітниками прокуратури на позаштатній основі, що дозволяє їм проводити відповідні слідчі дії. Однак, основні методи забезпечення безпечного розвитку економіки в Німеччині полягають у заходах для збереження цивілізованого характеру ринкових відносин, створення рівних умов для конкуренції, запобігання монополізації в окремих галузях та забезпечення стабільності національної валюти. Політика фінансової та економічної безпеки в Великобританії тісно пов'язана з політикою оборони: обидві вони ґрунтуються на оцінках національних інтересів та реалізуються через їх захист. Під "національними інтересами" у сфері економіки розуміються економічні інтереси суспільства в цілому, які мають пріоритет перед іншими формами громадських інтересів.

Отже, загрози національній економічній безпеці поділяються на зовнішні та внутрішні і ранжуються за ступенем важливості та ймовірністю виникнення, що дозволяє сконцентрувати зусилля на прогнозуванні та запобіганні

найнебезпечнішим ризикам з точки зору національної економічної безпеки. За думкою британської політичної еліти, до зовнішніх загроз національній безпеці відносяться: міжнародний тероризм у всіх його проявах; кібератаки; виробництво зброї масового знищення (ядерної, хімічної, біологічної) та засобів доставки; техногенні катастрофи і надзвичайні ситуації; природні катастрофи та різного роду стихійні лиха. До списку внутрішніх загроз відносяться: стан розташування та ступінь напруженості між основними політичними силами; орієнтація та характер діяльності націоналістичних та сепаратистських груп; політичний та релігійний екстремізм; криміналізація громадських відносин. До них також можуть відноситися стан справ у науці, економіці, соціальній сфері, енергетиці, зміна клімату, глобалізація міграції, урбанізація та ряд інших факторів (A Strong Britain in an Age..., 2010).

Велика Британія має ефективну систему економічної безпеки, яка ґрунтується на широкій мережі установ, що забезпечують взаємодію парламенту, уряду та бізнесу у розробці та впровадженні рішень в сфері національної економічної безпеки. До таких впливових установ входять Конфедерація промисловості Великої Британії, Східноєвропейська торговельна рада та інші спеціалізовані організації, що представляють підприємців (Онищенко та Матковський, 2014). Особливо варто відзначити ініціативу британського уряду щодо створення Національного агентства з боротьби зі злочинністю (National Crime Agency). Воно включає ряд команд, одна з яких буде займатися економічною злочинністю. Національне кримінальне агентство не є новою окремою правоохоронною установою Великої Британії. Воно виступає як управлінська та операційна одиниця в Міністерстві внутрішніх справ. Метою його діяльності є інтеграція зусиль існуючих правоохоронних органів у виконанні конкретних функцій, зокрема боротьбі з економічною злочинністю національного рівня, а також доповнення цих сил новими критичними інструментами, такими як розвідка та спеціально підготовлені оперативники (Європейський досвід у організації..., 2013).

У Франції основним державним документом, у якому визначаються певні

положення економічної безпеки, є Закон "Про національну безпеку" від 1964 року (Мельник, 2015). Концепцію національної економічної безпеки в Франції тлумачать як створення сприятливих внутрішніх і зовнішніх умов для підвищення національного благополуччя і зміцнення економічного потенціалу країни. Економічна безпека у широкому розумінні забезпечується цілим комплексом інструментів економічного регулювання. Для цього в Франції в процесі прийняття економічних рішень використовуються критерії, пов'язані з зменшенням вразливості економічної системи та збереженням економічної основи незалежної зовнішньої політики. До таких критеріїв належать: усунення серйозних розривів у рівні економічного розвитку економічних суб'єктів; запобігання надмірній залежності в найважливіших секторах економіки; мінімізація ризиків, пов'язаних з залежністю від зовнішнього світу.

У Франції податкові розслідування проводяться поліцією, служба податків займається тільки адмініструванням, митниця має власні повноваження з правопорушень, а фінансова розвідка знаходиться відповідальністю Міністерства фінансів.

Довготривалий процес пошуку ефективних шляхів надійного захисту національних економічних інтересів у Сполучених Штатах створив ефективну нормативну базу для економічної безпеки (Сироїд та ін., 2019; Манжула та ін., 2019). Економічна безпека США, як окрема і цілісна проблема, не формулюється в концептуальних та стратегічних документах, а також у законах і нормативних актах. Вона розглядається лише як невід'ємна і найважливіша складова національної безпеки США в Національній стратегії безпеки і представлена як окремі аспекти її забезпечення в законах та регуляторних актах.

Принципи забезпечення безпеки країни закріплені в офіційному акті Сполучених Штатів - Національній стратегії безпеки. Згідно з цим документом, національні інтереси Сполучених Штатів класифікуються за рівнем важливості для країни на три категорії: перша група - життєво важливі інтереси; друга група - важливі інтереси; третя група - гуманітарні та інші інтереси. Економічні інтереси входять до першої категорії важливості національних інтересів Сполучених

Штатів, забезпечення яких є безумовним пріоритетом політики національної безпеки Сполучених Штатів, захист яких уряд США повинен робити все можливе, навіть через одностороннє використання сили. До них входять: економічне благополуччя суспільства та захист життєво важливих громадських інфраструктур, включаючи енергетику, банки, фінанси, громадські зв'язки тощо (Харуст та Мельник, 2020). Основні напрямки політики національної безпеки США представлені в Національній стратегії безпеки в трьох основних сферах: створення безпечного міжнародного середовища для Америки, забезпечення належної реакції на загрози та кризи, адекватна готовність американського суспільства до непередбачуваних тенденцій та явищ у майбутньому. Кожна з цих сфер передбачає заходи для вирішення питань економічної безпеки.

Функціонування єдиного правоохоронного органу, який забезпечує фінансову та економічну безпеку держави в іноземних країнах, не є новизною. Зокрема, Фінансова поліція Італії є найстарішим військово-поліцейським корпусом в Італії, який існував у XVIII столітті за часів Королівства Сардинії, а його попередником може вважатися "Легіон світлових військ". Фінансова поліція (Guardia di Finanza) Італії підпорядковується адміністративно Міністерству економіки та фінансів. Фінансова розвідувальна служба також підпорядковується цьому самому міністерству, але не входить до структури Фінансової поліції. Ця модель має понад столітню історію і відображає італійський досвід державобудування та особливості географічного розташування країни.

Сфера застосування Фінансової поліції є досить широкою - це захист національних та європейських фінансових інтересів, припинення податкових злочинів, боротьба з організованою злочинністю, контрабандою, фальсифікацією товарів і банкнот, незаконною будівельною діяльністю, торгівлею наркотиками та відмиванням грошей, боротьба з незаконною міграцією, припиненням шахрайства в Інтернеті, контроль за гральними закладами, оподаткування фізичних та юридичних осіб. Фінансова поліція Італії виконує функції податкової поліції, податкової інспекції, митниці та прикордонних органів одночасно. Фінансова поліція Італії не має права самостійно застосовувати покарання. Якщо виявляється

злочин, проводиться розслідування, а матеріали передаються в прокуратуру. Податкові порушення, які не належать до категорії злочинів, передаються до податкової служби, і вона відповідно застосовує адміністративні санкції, такі як штрафи.

Модель діяльності Фінансової поліції Італії, яка централізовано протидіє фінансовим та економічним правопорушенням, також застосовується в Румунії та Македонії. Зокрема, в Румунії Фінансова поліція Румунії, яка підпорядковується Міністерству економіки та фінансів, відповідає за контроль дотримання податкового законодавства, запобігання, виявлення та розслідування ухилення від сплати податків та податкових шахрайств. Фінансова поліція Румунії очолює Генеральний комісар, який здійснює фінансовий контроль та перевірки виконання регуляцій з метою запобігання, виявлення та припинення дій, заборонених законом, торговельних правил, щоб запобігти, виявляти та ліквідувати незаконну торгівлю, виробництво, зберігання, переміщення та продаж товарів в державі.

В Македонії також існує Бюро з розслідування фінансових злочинів, яке підпорядковується Міністерству фінансів та захищає фінансові та економічні інтереси держави від незаконних посягань. Це правоохоронний орган відповідає за виконання таких функцій, як: забезпечення фінансового контролю, контроль за застосуванням податкових, митних та інших правил у сфері фінансів; виявлення та документування кримінальних справ у сфері боротьби з організованою фінансовою злочинністю; здійснення попередніх розслідних дій для виявлення та забезпечення фіксації слідів злочину та інше. Фінансова поліція також функціонує в Хорватії, проте вона структурно входить до Міністерства фінансів і очолюється Головним інспектором, якого призначає уряд.

У Іспанії було створено Агентство з питань податків на базі Міністерства економіки і фінансів, головною метою якого є планування діяльності податкових органів, здійснення національних заходів контролю за законодавством у сфері оподаткування тощо. У його структурі були створені підрозділи з боротьби з податковим шахрайством (найчастіше пов'язаним з податком на додану вартість). Норвезьке національне бюро розслідування та прокуратури економічних та

екологічних злочинів має подвійну юридичну природу та функціонує як центральний орган з розслідування та прокуратури економічних та екологічних злочинів, а також як спеціальний відділ поліції та прокуратури. Фактично цей орган підпорядковується Дирекції поліції та Дирекції прокуратури.

Моделі, які можуть бути запропоновані на основі результатів вивчення досвіду Європейського Союзу, можуть бути ефективними в Україні не лише на теоретичному рівні, а й на практиці. Реалізація досвіду Європейського Союзу в контексті трансформації світової економіки сьогодні є найактуальнішою питанням співробітництва в рамках партнерської програми Україна-ЄС. На основі досвіду європейських країн, включаючи нові країни-члени Європейського Союзу, Україна повинна сформулювати нову ідеологію безпеки, ядром якої є досягнення сталого економічного розвитку шляхом виконання певних завдань і отримання конкретних результатів на основі ефективного використання ресурсів, відповідності законодавству та існуючим розробленим правовим документам.

Очевидно, що реалізація "найкращих" моделей повинна бути своєчасною і ретельно розрахованою. Аналіз досвіду нових країн-членів Європейського Союзу показує, що дуже важливо уникати механічного копіювання практик інших країн, що може призвести до обмеження можливостей національних структур безпеки. У кінцевому підсумку успішне забезпечення національної економічної безпеки країн Європейського Союзу залежить від стабільності та міцності їх національних економік. Тільки сильна економіка може успішно захищати національні інтереси й забезпечувати економічну безпеку.

Враховуючи пропозиції щодо впровадження позитивного досвіду країн Європейського Союзу у забезпеченні фінансово-економічної безпеки України, варто зазначити, що ЄС наголошує на важливості європейської інтеграції для досягнення високого рівня конкурентоспроможності в умовах глобалізації. Кінцевою метою ЄС є забезпечення економічної безпеки та формування повністю інтегрованої Європи з однаковим рівнем життя у всіх країнах-членів.

У Великій Британії політика економічної безпеки тісно пов'язана з політикою оборони, базується на оцінках національних інтересів і реалізується шляхом їх

захисту. Під національними інтересами в економічній сфері розуміються економічні інтереси суспільства в цілому, які мають пріоритет перед іншими формами загальносуспільних інтересів (Сироїд та ін., 2019). У Великій Британії загрози економічній безпеці також поділяються на зовнішні та внутрішні, залежно від ступеня важливості та ймовірності виникнення, що дозволяє розподіляти зусилля та запобігати найнебезпечнішим з них з точки зору національної економічної безпеки. У цій сфері уряд традиційно покладається на приватний бізнес для максимальної підтримки, а країна має добре розвинуту систему інституцій, яка забезпечує ефективне взаємодію між парламентом, урядом та великим бізнесом у розробці та реалізації рішень, пов'язаних з національною економічною безпекою.

Аналіз досвіду забезпечення економічної безпеки країн Західної Європи, таких як Нідерланди, Бельгія, Данія, Люксембург, Швейцарія, показує, що їхня основна стратегічна мета щодо захисту національних економічних інтересів полягає в забезпеченні сталого економічного зростання та економічної модернізації залежно від конкуренції на світовому ринку (Осерек, 2019). Враховуючи національні визначення "економічної безпеки" і визначення в правових системах зазначених країн, ми можемо зробити висновок, що економічна безпека держави є основною складовою національної безпеки, яка сприяє захисту національних і державних інтересів у сфері економіки, головним критерієм якої є здатність економіки країни протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам (Pchelina et al., 2019). Варто відзначити, що в Франції головним державним документом, який впливає на окремі положення економічної безпеки, є Національний Закон про Безпеку 1964 року. Концепція національної економічної безпеки за цим законом розглядається як створення сприятливих внутрішніх і зовнішніх умов для збільшення та розвитку національного благополуччя та зміцнення економічного потенціалу країни.

2.3. Характеристика проблем та викликів економічній безпеці України в умовах повномасштабної війни

Після двох вимогливих років, пов'язаних з пандемією COVID-19, 2022 рік приніс найстрашніше випробування для України - широкомасштабне вторгнення Росії. Завдяки героїзму наших воїнів, силі та винахідливості українців, а також міжнародній підтримці, вітчизняна економіка витримала удари окупантів і має потенціал для відновлення у 2023 році[33].

Останні роки стали випробуванням на стійкість та здатність української економіки швидко адаптуватися до значних змін у світовому оточенні. 2023 і 2021 роки пройшли на тлі пандемії коронавірусу та карантинних обмежень. Тому не дивно, що багато людей рік тому передбачали, що 2022 рік пройде приблизно за таким же сценарієм.

Проте всі ці прогнози стали неактуальними 24 лютого, коли російська армія розпочала повномасштабне вторгнення на нашу мирну територію. Тепер вітчизняна економіка разом з усіма українцями зазнає нового серйозного випробування, від якого залежить майбутнє України.

У перших днях війни, коли ворожа орда російських загарбників наближалася до Києва, подальше існування незалежної Української держави було серйозно під сумнівом, не кажучи вже про економіку. Тому на сьогодні, коли за підсумками року ми спостерігаємо зменшення валового внутрішнього продукту на близько 33 відсотки, можна сказати, що економіка витримала випробування. Більше того, завдяки героїзму та професіоналізму наших захисників та успішним контрнаступам, ми звільнили значні території на сході та півдні країни, що дає надію на оптимістичну оцінку перспектив економічного відновлення і погляд у майбутнє, зокрема на 2023 рік[34].

Проте на сьогодні Україна стикається з новим викликом, який значно впливає на економічне відновлення країни. Під час активних бойових дій, російські терористи наносять масовані ракетні удари по вітчизняній енергетичній інфраструктурі. Їхнім наміром є не лише змусити політичне керівництво країни розпочати мирні переговори за їхніми умовами, але й завдати максимальної шкоди українській економіці, яка гарантує підтримку нашої армії.

У результаті одного з таких обстрілів наприкінці листопада Україна стала жертвою електроенергетичного відключення. Але завдяки професіоналізму енергетиків ця проблема була вирішена досить швидко. Після десяти подібних ракетних атак українські енергетики набули цінного досвіду щодо оперативного відновлення роботи енергосистеми. У цьому їм допомагають іноземні системи протиповітряної оборони, які значно зменшують негативні наслідки російських обстрілів, а також допомога від багатьох країн у вигляді генераторів, трансформаторів та іншого енергетичного обладнання.

Наразі окупантам не вдається довго погрузити Україну в темряву, але несподіванки, що протягом зими вони будуть намагатися зробити це ще кілька разів. Тому, окрім досягнення військової перемоги над ворогом, у 2023 році українська держава повинна забезпечити максимальну безпеку своєї критичної інфраструктури.

Особливо переконливим доказом важливої ролі енергетики для стабільної функціонування української економіки у 2022 році є порівняння оцінок зниження ВВП до та після обстрілів.

Згідно зі словами віце-прем'єр-міністра та міністра економіки Юлії Свириденко, на основі третього кварталу було зроблено прогноз щодо річного зниження економіки на приблизно 30 відсотків. Проте, після початку терактів, які є цинічними воєнними злочинами, ця оцінка спочатку погіршилась до 32 відсотків, а потім ще на 1-1,5 відсоткових пунктів.

"Якщо руйнування нашої енергетичної інфраструктури буде значним, ми не зможемо уникнути негативного впливу на економіку. Одним із сценаріїв є ймовірність, що у наступному році ми не зможемо відновитись та вийти на позитивну траєкторію зростання, і, як наслідок, матимемо незначне зниження ВВП в кінці року", - підкреслює вона.

Щодо 2023 року, міністр передбачає приблизне зростання економіки на 1-1,5 відсотки. Варто відзначити, що макроекономічний прогноз на 2023 рік, який був використаний при розробці проекту державного бюджету, передбачав зростання ВВП України на 4,6 відсотка.

Наразі є ще один важливий аспект, пов'язаний з обстрілами енергетичної інфраструктури, який може негативно позначитися на споживчій інфляції. Це відбувається через масове використання бізнесом генераторів як альтернативного джерела електроенергії.

Стабільне функціонування національної енергосистеми має важливе гуманітарне значення. В результаті російської агресії за кордон виїхали 7,8 мільйона українських громадян, переважно жінки та діти. З них 4,8 мільйона вже отримали тимчасове притулок, і навіть якщо Україна здобуде перемогу у 2023 році, не відомо, скільки з них повернуться на батьківщину.

Кількість біженців може значно збільшитися, якщо росіянам вдасться навзимку пошкодити частину енергетичної системи. В такому негативному сценарії вітчизняна економіка втратить одночасно потенційних робітників і споживачів товарів і послуг[35].

Розглядаючи відмічений подіями і наповнений драмою минулий рік, а також оцінюючи перспективи відновлення української економіки у 2023 році, важливо відзначити значний рівень фінансової підтримки, яку Україна отримує від цивілізованих країн світу. Саме завдяки цьому нам вдалося зберегти макроекономічну стабільність навіть у період повної руйнівної війни.

Обсяг міжнародної допомоги нашій країні у 2022 році сягнув майже 31 млрд гривень. Ці фінансові кошти використовувалися для покриття дефіциту державного бюджету, який щомісячно становив від 3 до 5 млрд доларів.

На наступний рік уряд планує отримати 38 млрд доларів міжнародної фінансової допомоги для покриття дефіциту державної казни. Кабінет Міністрів розраховує на ці кошти з трьох основних джерел - Європейського Союзу, Сполучених Штатів та Міжнародного валютного фонду. Рада ЄС вже затвердила виділення 18 млрд євро на наступний рік нашій державі.

Також слід зазначити, що лише за два дні до настання нового року, президент США Джо Байден підписав бюджетний закон своєї країни, в якому передбачена допомога Україні на рівні 45 млрд доларів.

Протягом 2022 року українська банківська система продемонструвала високу

надійність, здатність працювати навіть у надзвичайних умовах та забезпечувати бізнес та громадян необхідним фінансуванням. За словами голови Національного банку Андрія Пишного, який очолює центробанк країни, успіх банківської системи був досягнутий завдяки проведенню масштабної та ефективної реформи корпоративного управління, зміцненню фінансової стійкості та вдосконаленню бізнес-моделей. У новому році банки будуть працювати, звертаючи увагу на ситуацію в енергетиці.

У складний період постійних відключень електроенергії та зв'язку, за ініціативою Національного банку, всі системно важливі банки країни об'єдналися для створення банківської мережі POWER BANKING. Ця мережа включає в себе відділення банків, розташовані по всій Україні, які продовжують працювати та надавати клієнтам банківські послуги навіть під час критичних ситуацій та блекаутів[36].

Однією з найвизначніших подій 2022 року була "зернова угода", яка мала значний вплив на вітчизняну економіку. У перших місяцях війни Росія захопила або заблокувала майже всі українські порти, які мали вирішальне значення для країни. Не секрет, що Україна є експортно-орієнтованою країною, і до війни більшість виготовленої продукції експортувалась морським шляхом. Також через море до країни поставлялася значна кількість імпоротної продукції.

Україна має майже 3 тисячі кілометрів морського узбережжя та більше десятка портів, через які проходило половину загального обсягу міжнародної торгівлі, а також експортувалося близько 80 відсотків зернових. До вторгнення російських військ на нашу територію Україна щомісяця експортувала близько 5 мільйонів тонн зернових через морські порти, але у березні ця цифра зменшилася в 25 разів - до 200 тисяч тонн.

У травні було досягнуто показника в 1,7 мільйона тонн завдяки переключенню на залізничний та річковий транспорт, але цього було недостатньо. Частина бідних країн світу опинилася на межі голоду через блокування Росією українського зернового експорту.

Напрочуд вдалими дипломатичними зусиллями та воєнними перемогами

України було досягнуто розблокування одеських портів російськими окупантами наприкінці літа. Це надало можливість експортувати українське збіжжя через ці порти.

Дія "зернової угоди" була продовжена до середини березня 2023 року, і є надія, що вона буде подовжена принаймні на ще один рік. Більше того, у рамках угоди планується розширення списку розблокованих портів, включаючи миколаївські. Однак для цього Збройні Сили України повинні витіснити окупантів з Кінбурнської коси, щоб забезпечити безпечний прохід суден через Бузько-Дніпровсько-лиманський канал.

Таким чином, "зернова угода" сприяє практично повноцінній роботі двох секторів - агропромислового комплексу та портової галузі, які, безумовно, мають вплив на суміжні галузі економіки.

Серед факторів, які сприяли стійкості вітчизняної економіки протягом 2022 року, варто відзначити ряд заходів, які планується продовжити у наступному році.

Один з таких заходів полягав у наданні допомоги малим та середнім підприємствам, які були змушені релокуватися з регіонів, де тривали бойові дії, до більш безпечних областей. Ця ініціатива вже була успішно реалізована для понад 700 компаній, переважна більшість з яких переїхала до західних регіонів. Крім того, з бюджету розпочалися виплати бізнесу, який надає робочі місця переселенцям. Завдяки цій програмі вдалося забезпечити зайнятість понад 13 тисячам осіб, які були примушені залишити свої рідні домівки через війну. Хоча деякі експерти ставляться скептично до кількісних показників цих двох програм, все ж для України критично важливим є збереження кожного робочого місця. Тому варто продовжувати ці ініціативи, оскільки вони у комплексі приносять значний економічний та соціальний результат[37].

Крім цього, на початку літа 2022 року уряд оголосив про початок реалізації нового проекту під назвою "єРобота", який передбачав надання грантової безповоротної підтримки новим підприємствам. Протягом 2022 року Кабінет Міністрів виділив близько 2 млрд гривень на реалізацію цієї ініціативи, а наступного року планується направити не менше 30 млрд гривень на цю програму,

залучаючи кошти іноземних партнерів.

Важливим компонентом урядової підтримки вітчизняного бізнесу став запуск безвідсоткового кредитування у березні, що триватиме на період війни. У цей складний період ставка за кредитами для бізнесу буде нульовою, а відсоткові ставки будуть покриватися державою. Після закінчення воєнного стану процентна ставка за цією програмою не перевищуватиме 5 відсотків.

У жовтні Кабінет Міністрів оголосив про запуск нової державної програми, що дозволить підприємствам, які зазнали втрат виробничих потужностей через війну, отримати пільговий кредит у розмірі до 60 млн гривень.

Незважаючи на досягнення, уряд має багато завдань на 2023 рік для збереження української економіки на поточному рівні.

Важливо відзначити, що на початок грудня збитки України від війни становили приблизно 136 млрд доларів, а непрямі збитки - ще 166 млрд доларів, які включають втрати доходів та додаткові витрати на відновлення країни. Тому важливо шукати можливості залучати кошти для відбудови пошкоджених об'єктів навіть під час тривання конфлікту. Один із способів - це привернення іноземних інвестицій. Поки що урядова команда не має конкретних досягнень в цьому напрямку, але всі зусилля будуть спрямовані на те, щоб у 2023 році ситуація суттєво змінилася.

У вересні 2022 року було запущено платформу Advantage Ukraine, яка вже отримала близько 500 заявок на інвестиційні проекти в Україні. Зараз Мінекономіки працює над понад 50 проектами на загальну суму майже 6 млрд доларів. Крім того, наближається завершення пілотного проекту зі страхування воєнних ризиків для інвесторів, який отримав фінансування від агентства Світового банку MIGA у розмірі 30 млн доларів цього року. У разі успішної реалізації цієї ініціативи, у 2023 році фінансування буде розширено до 1 млрд доларів. Також уряд веде перемовини з Фінансовою корпорацією розвитку США щодо проектів страхування воєнних ризиків. Це створює основу для залучення іноземних інвестицій до української економіки, а 2023 рік має стати початком реалізації цих проектів.

Поміж залучення інвестицій, урядовій команді необхідно докласти всіх зусиль для продовження безмитного ввозу українських товарів до країн ЄС, Британії, Канади та США. У початковий період війни Україна отримала такий бонус на один рік, щоб підтримати свою економіку. Однак, враховуючи тривалість конфлікту, його тривалість продовжуватиметься ще довгий час, тому необхідно переконати міжнародних партнерів у необхідності продовження цієї ініціативи. Це також сприятиме збільшенню інтересу інвесторів до вкладання коштів у нашу економіку.

У другому році війни вирішення долі великих промислових підприємств, зокрема гірничо-металургійного комплексу, є надзвичайно важливим викликом. Цей сектор забезпечував робочими місцями сотні тисяч українців і вносив вагому валютну виручку для країни завдяки експорту своєї продукції.

Україна стикається зі значними викликами у вирішенні ситуації в гірничо-металургійному комплексі, який є найбільш постраждалою галуззю від війни та постійних відключень електроенергії. Внаслідок цих негативних факторів, виробництво в галузі знизилося на 70 відсотків, а втрати виробничих потужностей оцінюються на 40 відсотків. У перших місяцях вторгнення, металургійна промисловість втратила приблизно третину своїх активів. Російська агресія призвела до зруйнування маріупольських металургійних заводів "Азовсталь" і ММК ім. Ілліча, а також пошкодження Авдіївського коксохімічного заводу. На початку осені також виникли проблеми в металургійному комбінаті "АрселорМіттал Кривий Ріг".

Крім того, Україні необхідно знайти рішення для вивозу продукції гірничо-металургійного комплексу, яка до початку війни переважно експортувалась через морські порти.

Незважаючи на усі виклики, Україні у 2023 році необхідно продовжувати наполегливі зусилля для переорієнтації економіки на військові потреби та активний розвиток оборонної галузі. Наші військові герої очікують на українську зброю, яка допоможе швидше вигнати російських окупантів з нашої землі.

Таким чином, за умови продовження міжнародної фінансової допомоги та

початку залучення іноземних інвестицій, а також запуску великих промислових проектів, зокрема активного розвитку оборонно-промислового комплексу, Україна матиме можливість не лише стимулювати свою економіку, але й розв'язати ще одну нагальну проблему - безробіття, яке на кінець 2022 року досягло майже 30 відсотків.

Не зважаючи на низку викликів, 2023 рік обіцяє бути складним, з високим рівнем інфляції, ракетними обстрілами нашої енергетичної інфраструктури окупантами та іншими проблемами. Проте український народ вже вразив світ своєю визначеністю й готовністю йти до кінця, звільнити всі території від російської окупації та забезпечити своїй країні право бути поважним членом демократичного Євросоюзу. Зараз владі поставлена вимога мудро використовувати цю могутню енергію для забезпечення майбутнього процвітання України.

Висновки до розділу 2

Україна знаходиться перед значними викликами і завданнями у 2023 році. Після двох років пономасштабної війни з Росією, країна стикається зі значними збитками та економічними труднощами. Потрібні серйозні зусилля для відновлення та розвитку економіки, а також для залучення іноземних інвестицій.

Варто відзначити, що уряд України вже здійснив кроки для залучення інвестицій, запустивши платформу Advantage Ukraine, на яку надійшло багато заявок на інвестпроекти. Також ведуться перемовини з міжнародними фінансовими організаціями та агентствами щодо фінансової підтримки та страхування воєнних ризиків для інвесторів. Ці кроки можуть стати основою для розвитку економіки та відновлення пошкоджених промислових підприємств.

Попри усі складнощі, українці демонструють велику волюву силу та готовність йти до кінця у своїх зусиллях для звільнення країни від окупантів та побудови демократичного та процвітаючого суспільства. Владі поставлено завдання правильно використовувати цю енергію, забезпечуючи майбутнє процвітання України та забезпечуючи її місце серед країн світового співтовариства.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

3.1. Аналіз досвіду країн світу у сфері економічної безпеки

В Європейському Союзі існує визнання важливості "економічної безпеки" як стратегічного поняття, спрямованого на забезпечення конкурентоспроможності та інтеграції в глобальну економічну систему. ЄС прагне досягти високого рівня економічної безпеки, забезпечуючи повну інтеграцію та однаковий рівень життя для всіх країн-учасниць[38].

У Німеччині підходять до концепції економічної безпеки шляхом регулювання ключових сфер ринкової діяльності через закони, які наділяють державу контрольними функціями. Зацікавленість держави в економічній безпеці виражена в офіційних директивах міністерства оборони.

У Франції основним документом, який стосується економічної безпеки, є Закон "Про національну безпеку". Цей закон передбачає створення сприятливих умов, як внутрішніх, так і зовнішніх, для підвищення та захисту національної економічної безпеки.

В обох країнах, Німеччині і Франції, реалізація концепції економічної безпеки відбувається через визначення і застосування законів та державних політик, спрямованих на забезпечення стабільності та розвитку економіки.

Аналіз досвіду країн Західної Європи, таких як Нідерланди, Бельгія, Данія, Люксембург та Швейцарія, щодо забезпечення економічної безпеки показує, що їх стратегічною метою є стійкий економічний зростання та модернізація економіки, залежно від конкурентної боротьби на світовому ринку.

Враховуючи національні визначення поняття "економічна безпека" та їх втілення в правових системах згаданих країн, можна зробити висновок, що економічна безпека держави є ключовою складовою національної безпеки, яка сприяє захисту національних та державних інтересів у сфері економіки. Основним критерієм економічної безпеки є здатність економіки країни протистояти

внутрішнім та зовнішнім загрозам.

Економічна безпека, як підсистема національної безпеки, має складну структуру, що включає різні складові. Цей перелік складових є неоднозначним, що спричиняє дискусії серед науковців. Деякі дослідники, такі як В. Шлемко та І. Біньков, виділяють зовнішньоекономічну безпеку та внутрішні складові економічної безпеки, такі як сировинно-ресурсна, енергетична, фінансова, воєнно-економічна, технологічна, продовольча безпека, а також соціальні, демографічні та екологічні аспекти. Інші, як В. Мунтіян, розглядають зовнішньоекономічну безпеку та інші автори в якості основних структурних складових елементів економічної безпеки виділяють енергетичну, фінансову, соціальну, інноваційнотехнологічну, продовольчу, зовнішньоекономічну, демографічну та екологічну безпеку.

Що стосується Німеччини, економічна безпека ґрунтується на прогресі в економічній та соціальній сферах, захисті від економічного шантажу, забезпеченні свободи торгівлі та доступу до сировинних ресурсів та ринків у рамках справедливої світової економічної системи. Для забезпечення стабільного та безпечного розвитку економіки на зовнішньоекономічному рівні, Німеччина використовує різні методи, такі як дії державних органів та суб'єктів господарювання, спрямовані на покращення ринків збуту та розвиток експортної економіки.

У вказаній країні під економічною безпекою розуміють заходи, спрямовані на запобігання та усунення економічних загроз. Це досягається шляхом впровадження нових схем, адаптації міжнародних норм і структур безпеки, а також створення мережі співпраці між державним і приватним сектором економіки та між державами-імпортерами. Широке розуміння економічної безпеки включає в себе використання всього спектру інструментів господарського регулювання.

У вказаній країні процес розробки та прийняття економічних рішень базується на критеріях, спрямованих на зниження вразливості господарської системи та збереження економічного фундаменту самостійної зовнішньої політики. Ці критерії включають усунення серйозних розбіжностей у рівні економічного розвитку суб'єктів господарювання, уникнення надмірної залежності в ключових

секторах економіки та мінімізацію ризиків, пов'язаних залежністю від зовнішнього світу.

У Великобританії політика забезпечення безпеки тісно пов'язана з оборонною політикою, оскільки обидва напрямки базуються на оцінці національних інтересів та їх захисті. Під "національними інтересами" в економічній сфері розуміються інтереси суспільства в цілому в господарському вимірі, які мають пріоритет перед іншими формами суспільних інтересів.

У Великобританії загрози економічної безпеки класифікуються як зовнішні та внутрішні залежно від їх ступеня важливості та ймовірності настання. Це дозволяє розподіляти зусилля і приділяти особливу увагу найбільш небезпечним загрозам з точки зору національної економічної безпеки. Уряд традиційно спирається на приватний сектор бізнесу, надаючи йому максимальну підтримку. Крім того, в країні існує розвинена система інституцій, яка забезпечує ефективну взаємодію між парламентом, урядом і великим бізнесом під час розробки та реалізації рішень, пов'язаних з національною економічною безпекою. У цю систему входять організації, такі як Конфедерація британської промисловості, Рада торгівлі з Східної Європи і ряд більш спеціалізованих організацій, які представляють інтереси промисловців та підприємців.

В Іспанії концепція економічної безпеки розглядається в контексті загальноєвропейської економічної безпеки, при цьому в країні створена ефективна система забезпечення національних інтересів в економічній сфері. Ця система базується на гнучкій законодавчо-нормативній базі, чіткому розподілі компетенцій міністерств, відомств і організацій у виконанні нормативних положень, пов'язаних з економічним розвитком, а також наявності законодавчо затвердженої програми економічних пріоритетів на кожному етапі розвитку. Крім того, система включає спеціальні державні служби контролю.

У системі забезпечення економічного добробуту і стійкого розвитку країни важливе значення має визначення пріоритетних галузей національної промисловості, регулювання процедур стимулювання інвестицій, валютного контролю та ретельно розробленого законодавства щодо акціонерних товариств.

Політика забезпечення економічної безпеки Чехії, Польщі, Словаччини та країн Прибалтики ґрунтується на зближенні національних інтересів з загальноєвропейськими інтересами, а також на політичній, економічній та інституційній трансформації згідно зі стандартами Західної Європи. В початковій стадії 90-х років ці країни вибрали подібну модель забезпечення економічної безпеки, яка включала оцінку геополітичної ситуації в регіоні, визначення стратегії розвитку, побудову та реалізацію моделі поведінки, включаючи економічну сферу, відповідно до домінуючих тенденцій регіонального та світового еволюційного процесу.

Перетин базових кількісних показників розвитку зі світовими та регіональними стандартами та коригування курсу економічних реформ [14, с. 20] є важливим аспектом. Республіка Польща стикається з загрозами економічній безпеці, такими як нестабільність в економіках сусідніх країн та її негативний вплив на польську економіку, а також значна залежність від зовнішніх поставок енергоносіїв. Крім того, неконтрольовані міграційні процеси можуть спричинити шкоду соціально-економічній стабільності та фінансово-економічним можливостям країни.

У порівнянні з Україною та певними країнами Європейського Союзу, поняття "економічна безпека" загалом розглядається як складова національної безпеки, спрямована на усунення та запобігання внутрішніх та зовнішніх загроз з метою забезпечення достатнього рівня життя населення та сприяння взаємодії між органами державної влади та приватними суб'єктами господарювання. В результаті дослідження стало очевидним, що аналіз підходів до забезпечення економічної безпеки в країнах Європейського Союзу свідчить про високий рівень безпеки, залежний від різних факторів. Якщо Україна має намір зберегти внутрішній ринок та незалежне економічне майбутнє при інтеграції до ЄС, їй потрібно пройти складний шлях виходу з економічної кризи. Це передбачає розуміння сутності економічної безпеки та узгоджені дії уповноважених державних органів та структур для наближення рівня економічної безпеки України до європейського рівня.

Моделі економічної безпеки, які були розглянуті вище, можуть послужити практичним прикладом для формування в Україні нової ідеології безпеки, яка базується на розвитку економіки та захисті її від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Загалом, науковці відмічають наступні моделі економічної національної безпеки: китайська модель (яка є найбільш визначальною для держав соціалістичного спрямування), американська модель (зорієнтована на поєднання внутрішньої та зовнішньої безпеки), японська модель (зосереджена на внутрішній соціальній безпеці держави), а також моделі держав, які недавно здобули незалежність і змінюють напрям свого розвитку.

Слід звернути увагу, особливо, на досвід забезпечення економічної безпеки КНР, оскільки вона наразі прагне стати найбільшою економікою світу. За даними з 2014 року, Китай вийшов на перше місце у світі за часткою у світовому ВВП за ПКС (паритет купівельної спроможності), перевершивши США, що займають друге місце [39].

У китайській правовій доктрині економічна безпека визначається як здатність забезпечувати поступове підвищення життєвих стандартів населення через національний економічний розвиток і збереження економічної незалежності.

Варто відзначити, що ефективність забезпечення економічної безпеки КНР безпосередньо залежить від боротьби з корупцією, яка є однією з ключових загроз. Більшість вчених, як внутрішніх, так і закордонних, вважають, що система боротьби з корупцією в КНР є ефективною.

У Китаї для контролю над високопосадовими посадовцями, окрім Центрального комітету Комуністичної партії і Міністерства контролю, було створено Державне управління з протидії корупції, яке стало профільним органом у цій сфері. Кадрова політика КНР розроблена таким чином, щоб не дозволяти керівній ланці використовувати вже існуючі службові, особисті та інші зв'язки для здійснення незаконних дій (часті ротації кадрів). Крім того, особлива увага приділяється формуванню високих моральних цінностей та етичних принципів серед державних службовців, що спрямовані на виховання почуття обов'язку та відповідальності за свою професійну діяльність (проводиться "Моральний кодекс з

восьми принципів") [10, с. 73-74].

Досвід Китаю з проведення ротації чиновників може бути корисним і для України, оскільки незважаючи на певний рівень впровадження цієї практики у правоохоронних органах нашої країни, особливо в Національній поліції, вона все ще не передбачена на законодавчому рівні, а сама процедура не урегульована.

Важливо проаналізувати і досвід США щодо наведеної проблематики. В основі нормативно-правового забезпечення економічної безпеки США лежать Конституція, прийнята у 1787 році, яка регламентує інтереси держави, а також Стратегія національної безпеки, прийнята у січні 2018 року, яка визначає економічну безпеку як ключовий напрямок національної безпеки [11, с. 4].

Систему нормативно-правового забезпечення економічної безпеки в США складають такі закони: "Про економічну безпеку" від 1996 року, який регулює питання протидії економічному шпигунству; "Про економічну безпеку та відтворення" від 2001 року, який встановлює процедуру податкового контролю та митного протекціонізму; "Про створення робочих місць і економічну безпеку" від 2002 року, який регулює питання протидії безробіттю та ринку праці; "Про освіту для економічної безпеки" від 1984 року, який визначає пріоритети в освітній та науковій діяльності з метою підвищення ефективності забезпечення економічної безпеки держави.

Міністерство внутрішньої безпеки США вказує, що економічна безпека країни базується на збільшенні залежності від потоку товарів, послуг, людей, капіталу, інформації та технології через національні кордони [12].

На сьогодні Рада національної безпеки США є вищим консультативним органом з забезпечення економічної безпеки держави. Вона формує основні напрямки безпекової політики, розробляє правові акти стратегічного характеру та розглядає конкретні позиції та підходи. Складом Ради на рівні керівного складу є помічник президента з національної безпеки, виконавчий секретар та директор групи "Ситуаційного аналізу". Група "Ситуаційного аналізу" включає співробітників, що відряджаються на 2 роки розвідувальними відомствами, і має ключові функції моніторингу і оцінки обстановки в різних зонах і сферах.

Адміністративне управління групою здійснює директор, а оперативне – помічник президента США з національної безпеки.

Забезпечення національних інтересів США включає підготовку оціночно-прогнозних аналітичних матеріалів для президента та членів Ради, відбір матеріалів для доповідей президентові та членам Ради, а також розробку комплексу заходів (економічних, інформаційних, військових, дипломатичних тощо) для реагування на загрози національній безпеці.

Також важливим аспектом є зовнішнє забезпечення економічної безпеки США. Для цього використовується "Міжнародний закон про надзвичайні економічні повноваження" (IEEPA), який дає президенту можливість блокувати транзакції, заморожувати рахунки, вводити ембарго та конфіскувати активи у випадках, коли існує незвичайна або надзвичайна загроза національній безпеці, зовнішній політиці чи економіці. Президент також зобов'язаний звітувати перед Конгресом та приймати заходи для подолання надзвичайних ситуацій.

Щодо Італійської Республіки, вона приділяє особливу увагу фінансовій безпеці як складовій економічної безпеки. Фінансова гвардія Італії, підпорядкована Міністерству економіки та фінансів, виконує різноманітні завдання, включаючи протидію організований злочинності, податковий контроль, боротьбу зі шахрайством, митний контроль, нагляд за витрачанням державних коштів, захист культурної спадщини та багато іншого. Фінансова гвардія має права поліції та фіскальні функції у сфері розслідування правопорушень.

Структура Фінансової гвардії Італії включає кілька спеціалізованих управлінь, таких як Центральна служба кримінальних розслідувань, підрозділ по боротьбі з організованою злочинністю, Антитерористичне відомство, група по боротьбі з фінансовим шахрайством та інші відділення. Фінансова гвардія співпрацює з іншими правоохоронними органами держави.

Ці структури забезпечують різні аспекти економічної безпеки, включаючи аналіз витрат, захист державних фінансів, економіки та боротьбу з організованою злочинністю. Вони займаються розслідуваннями та здійснюють контроль у різних сферах, що стосуються економічної безпеки країни.

Забезпечення національних інтересів США включає підготовку оціночно-прогнозних аналітичних матеріалів для президента та членів Ради, відбір матеріалів для доповідей президентові та членам Ради, а також розробку комплексу заходів (економічних, інформаційних, військових, дипломатичних тощо) для реагування на загрози національній безпеці.

Також важливим аспектом є зовнішнє забезпечення економічної безпеки США. Для цього використовується "Міжнародний закон про надзвичайні економічні повноваження" (IEEPA), який дає президенту можливість блокувати транзакції, заморожувати рахунки, вводити ембарго та конфіскувати активи у випадках, коли існує незвичайна або надзвичайна загроза національній безпеці, зовнішній політиці чи економіці. Президент також зобов'язаний звітувати перед Конгресом та приймати заходи для подолання надзвичайних ситуацій.

Щодо Італійської Республіки, вона приділяє особливу увагу фінансовій безпеці як складовій економічної безпеки. Фінансова гвардія Італії, підпорядкована Міністерству економіки та фінансів, виконує різноманітні завдання, включаючи протидію організований злочинності, податковий контроль, боротьбу зі шахрайством, митний контроль, нагляд за витрачанням державних коштів, захист культурної спадщини та багато іншого. Фінансова гвардія має права поліції та фіскальні функції у сфері розслідування правопорушень.

Структура Фінансової гвардії Італії включає кілька спеціалізованих управлінь, таких як Центральна служба кримінальних розслідувань, підрозділ по боротьбі з організованою злочинністю, Антитерористичне відомство, група по боротьбі з фінансовим шахрайством та інші відділення. Фінансова гвардія співпрацює з іншими правоохоронними органами держави.

Ці структури забезпечують різні аспекти економічної безпеки, включаючи аналіз витрат, захист державних фінансів, економіки та боротьбу з організованою злочинністю. Вони займаються розслідуваннями та здійснюють контроль у різних сферах, що стосуються економічної безпеки країни.

Командування захисту економіки Фінансової гвардії Італії складається з різних відділів, зокрема:

1. Підрозділ розслідування валютних злочинів, який займається виявленням та розслідуванням злочинів, пов'язаних з валютним обміном і фінансовими махінаціями.

2. Центральна слідча служба з протидії організований злочинності, яка спеціалізується на боротьбі зі злочинними організаціями та розкритті складних злочинних схем.

3. Спеціальний підрозділ з державних витрат і шахрайства, який контролює витрати державного та місцевих бюджетів, запобігає втратам доходів і шахрайству, а також веде моніторинг інформаційних систем для боротьби зі шахрайством.

4. Підрозділ спеціального захисту інтелектуальної власності, який забезпечує захист прав на інтелектуальну власність, виявляє та припиняє порушення авторських прав та патентних прав.

5. Спеціальний підрозділ по боротьбі з корупцією, який спрямований на виявлення, розслідування та запобігання корупційним діям у державному секторі.

Використання досвіду Італії в контексті надання повноважень аналогічним підрозділам в контексті забезпечення економічної безпеки може допомогти підвищити ефективність профілактичної роботи цих органів. Наприклад, аналіз витрат державних і місцевих бюджетів, моніторинг внутрішньодержавних грошових потоків та фінансових ринків може сприяти ефективному виявленню порушень.

Прикладом ефективної роботи системи економічної безпеки Італії може бути розкриття фінансових злочинів в країні. Наприклад, у 2015 році Фінансовою гвардією Італії було виявлено 444 випадки ухилення від сплати податків за допомогою міжнародних контактів.

Варто зазначити, що Фінансова гвардія Італії утримувала близькі зв'язки з колишньою податковою міліцією та іншими правоохоронними органами України. Наприклад, у вересні 2012 року під час візиту делегації Фінансової гвардії Італії до України на саміт податкових міліцій Європи та Азії було обговорено створення Форуму органів фінансових розслідувань. Українська та італійська сторони обговорили можливість укладення угод між колишньою Державною податковою

службою України та Фінансовою гвардією Італії про співробітництво у боротьбі з фінансовими та податковими злочинами.

3.2. Модифікація економічної безпеки України в післявоєнній реальності

Російське вторгнення в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 року, спричинило серйозну втрату життів, масову евакуацію населення та значні руйнування інфраструктури. Ця агресія призвела до великого числа людських жертв, переміщення масами людей та значних матеріальних збитків для інфраструктури[40].

Вторгнення Росії в Україну, яке почалося 24 лютого 2022 року, мало значний вплив на економічну активність. Реальний ВВП різко скоротився, інфляція різко зросла, торгівля була серйозно порушена, а бюджетний дефіцит збільшився до рекордного рівня. За даними МВФ, понад 7 мільйонів українців, що становить близько п'ятої частини населення, залишили країну або стали внутрішніми переселенцями, що створює напруженість для системи соціального захисту.

Проблеми також виникли на ринку праці через значні зміни в обсязі та складі робочої сили, спричинені масштабною зовнішньою міграцією та мобілізацією. Кількість зареєстрованих безробітних на одну вакансію збільшилася з 6 до 12, а дослідження показують, що рівень безробіття зростає до 40%. Реальна заробітна плата також значно знизилася. Експрес-оцінки свідчать, що зростання ВВП знизилося на 37,2% річного темпу у другому кварталі 2022 року.

Однак, зазначається, що в тих регіонах, де активні бойові дії перемістилися, економічна активність стабілізувалася, а економіка адаптується до умов війни. Проте приватне споживання та інвестиції залишаються слабкими через знижену покупну спроможність, фінансові обмеження та масштабну міграцію за кордон. Згідно з МВФ, ВВП України скоротився на близько 35% протягом року, а інфляція досягла 30% до кінця 2022 року.

Логістичні проблеми, пов'язані з війною, продовжують накладати тягар на економіку, зокрема в сфері портів, транспортних мереж та енергетичної

інфраструктури. Війна також спричинила дисбаланс на валютному ринку. Хоча Національний банк провів девальвацію обмінного курсу на 25%, тиск зменшився. Однак, зважаючи на тривалість війни, МВФ вважає перспективи на 2023 рік обмеженими та невизначеними.

Поточні оцінки збитків, завданих країні російською агресією, становлять 750 мільярдів доларів. План передбачає розробку національних програм реконструкції та термінове відновлення житлового фонду, шкіл, дитячих садків, лікарень та об'єктів житлово-комунального господарства на деокупованих територіях. Мета - забезпечити людей можливістю повернутися додому та отримувати мінімальні послуги.

План швидкого відновлення України є важливим елементом довгострокового плану відновлення країни. Його мета - найшвидше відновити соціальну інфраструктуру, використовуючи найкращі світові практики та технології. Проєкт Fast Recovery, який входить до складу плану, передбачає відновлення критичної інфраструктури, що постраждала в результаті конфлікту. Бюджет цієї програми становить приблизно 17,4 млрд доларів і передбачає відновлення будинків, шкіл, дитячих садків, медичних закладів та об'єктів житлово-комунального господарства, які постраждали від воєнних дій.

Ця платформа надає можливість аналізувати різні параметри кожної пошкодженої одиниці, включаючи її геодані, місцезнаходження, розмір та тип (наприклад, багатоквартирний будинок, приватний будинок, лікарня, школа, дитячий садок і т. д.), а також дату, коли пошкодження сталося. Наразі на платформі доступна інформація про 69 тисяч пошкоджених одиниць.

Крім того, завдяки співпраці зі Світовим банком, на платформі з'явилася можливість автоматичного розрахунку прямих і непрямих збитків. Всі дані на платформі повинні бути прозорими та миттєво доступними для всіх користувачів. Після завершення розробки платформи планується провести презентацію автоматичного розрахунку вартості. Крім того, на платформі будуть доступні інформація про залучення та витрати коштів від донорів.

Проєкт плану відновлення та розвитку, оцінюваний в 750 мільярдів євро, був

представлений на конференції в Лугано, Швейцарія, 5 липня. Київ акцентував увагу на тому, що план був розроблений під його керівництвом і визнаний основним рамковим документом, що визначає напрямок процесу відновлення. В подальшому очікуються додаткові пропозиції від різних країн, профспілок, міжнародних фінансових організацій, аналітичних центрів та консалтингових компаній, які збагатять дискусію і покращать кінцевий продукт. Процес розробки плану відновлення та розвитку, який був завершений за шість тижнів, був вкрай складним. За словами прем'єр-міністра Дениса Шмигала, до обговорень було залучено понад 3000 експертів, чиновників і парламентарів, і були оцінені різні реформи та політичні напрямки. Головним завданням зараз є забезпечення того, щоб голос неурядових організацій був почутим і врахованим на наступних етапах реалізації плану[43].

Цікаво, що представники понад 40 країн, а також міжнародні організації, такі як Європейський інвестиційний банк та Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), підписали Луганську декларацію. Щодо надання Україні політичної, фінансової та технічної підтримки, прем'єр-міністр Денис Шмигаль зазначив, що "глави держав і урядів, міністри та високопоставлені посадові особи пообіцяли підтримувати Україну на шляху до відновлення - від початку до довгострокового відновлення".

Принципи, якими буде керуватись процес реконструкції, визначені в Луганській декларації, охоплюють такі пріоритети:

- Партнерство
- Фокус на реформи
- Прозорість, підзвітність і верховенство права
- Демократична участь
- Залучення багатьох зацікавлених сторін
- Гендерна рівність та інклюзія
- Стійкість

Ці принципи були розроблені у співпраці з лідерами громадянського суспільства України, і міжнародна спільнота високо оцінила їх. Проте, наразі план

виглядає як набір загальних бажань, створений різними національними державними органами.

Пропозиція прем'єр-міністра України щодо реалізації принципів, ідей і гасел плану через ряд проривних проектів підтверджує, що ці ідеали не просто слова. Прагматичні заходи включають процес розробки ідей, планування проектів, використання технік оцінювання та аналізу програм, таких як PERT і GANTT, графіки робочого навантаження, аналіз ризиків і їх зменшення, ретельний бюджетний аналіз, моніторинг і дисципліноване впровадження. Навчальний досвід, набутий під час розробки та впровадження подібних проектів в Південно-Східній Азії, показує, що навіть найкращі уряди зосереджуються лише на одному дійсно проривному проекті протягом шести місяців. Так як Україна планує зміцнити свій потенціал для розробки та реалізації проривних проектів у 24 напрямках, як задумано прем'єром? Одним з можливих шляхів є значна інтеграція та участь місцевих органів влади та муніципалітетів. З цією метою План відновлення та розвитку має посилити місцевий/муніципальний аспект програми відновлення. Участь впливових українських мерів на конференції в Лугано свідчить про початок, що має багатообіцяючі перспективи. Як уряд, так і громадянське суспільство, здається, міцно віддані стратегії децентралізації. Україна на практиці потребуватиме багато добре організованих, заснованих на громаді, малих і стимулюючих проектів відновлення, щоб забезпечити справжнє національне відновлення.

Складна ситуація на полі бою вимагатиме, щоб першочерговими залишалися питання зброї та державної бюджетної підтримки. Європейському Союзу терміново потрібно розблокувати позику Європейського інвестиційного банку в розмірі 1,5 мільярда євро для України, а Німеччині необхідно розблокувати більший пакет допомоги ЄС на майже 9 мільярдів євро. У той же час національний уряд, муніципалітети та громадянське суспільство, спільно з міжнародним співтовариством, мають час для вдосконалення плану відповідно до Принципів Лугано. Величезні розміри та масштаби майбутнього відновлення вимагатимуть не менше.

Урсула фон дер Ляєн, Президент Європейської комісії, заявила, що Європейський Союз стоїть на боці України в боротьбі за демократію та спільні цінності. ЄС мобілізує всі доступні інструменти, включаючи фінансування, гуманітарну допомогу та військову підтримку, щоб задовольнити найнагальніші потреби, такі як житло для внутрішньо переміщених осіб та ремонт критичної інфраструктури. З початку агресивної війни Росії проти України, ЄС надав 10 мільярдів євро допомоги, а також планує виділити ще 5 мільярдів євро у майбутньому. ЄС зобов'язується супроводжувати Україну на кожному кроці на шляху до відбудови демократичної, незалежної та процвітаючої країни і на її шляху до членства в ЄС.

Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль підкреслив, що відбудова потребує комплексного підходу та спільних ресурсів уряду та міжнародних партнерів. Оцінка руйнувань і визначення потреб у відбудові є основою для національного Плану реконструкції та необхідного фінансування. Наразі для першого етапу швидкого відновлення потрібно \$17 мільярдів, з яких \$3,4 мільярда мають бути надані Україні вже цього року.

Оцінка руйнувань, проведена після війни з 24 лютого по 1 червня 2022 року, свідчить про значні фізичні збитки, які перевищують 97 мільярдів доларів США (97 мільярдів євро). Найбільші пошкодження спостерігаються в житловому секторі, транспорті, торгівлі та промисловості. Руйнування концентруються в Чернігівській, Донецькій, Луганській, Харківській, Київській та Запорізькій областях. Результати швидкої оцінки збитків (RDNA) є попередніми, тому потреби відновлення слід розглядати як мінімум[44].

Анна Б'єрде, регіональний віце-президент Світового банку, заявила, що російське вторгнення в Україну призводить до страшних втрат, включаючи жертви серед цивільного населення і переміщення мільйонів людей, а також широкомасштабне руйнування будинків, підприємств, соціальних установ та економічної діяльності. Уряд України стикається з важким завданням збалансування відновлення з невідкладними потребами країни, зокрема забезпечення основних державних послуг, таких як охорона здоров'я, освіта та

соціальний захист, які мають вирішальне значення для запобігання подальшому погіршенню умов життя та бідності в Україні. Оцінка збитків (RDNA) допоможе визначити пріоритети відновлення, а Світовий банк продовжує підтримувати надання основних послуг.

Згідно з звітом, потреби у відновленні та реконструкції соціального, виробничого та інфраструктурного секторів перевищують 349 мільярдів доларів США (349 мільярдів євро), що більше ніж в 1,5 рази ВВП України у 2021 році. За оцінками RDNA, протягом наступних 36 місяців потрібно 105 мільярдів доларів США (105 мільярдів євро) для вирішення нагальних потреб, таких як відновлення систем освіти, охорони здоров'я та інфраструктури, підготовка до майбутньої зими шляхом відновлення опалення та енергопостачання будинків, підтримка сільського господарства, ремонт життєво важливих транспортних шляхів. Також значні витрати зумовлені безпечним поводженням з уламками та вибуховими речовинами, включаючи наземні міни. Уряд України аналізує конкретні потреби в різних регіонах перед наступаючою зимою. Враховуючи найважливіші пріоритети, розробляються індивідуальні плани відновлення та реконструкції, які керують програмою в кожній області. Світовий банк та Європейська комісія підтвердили свою незмінну підтримку Уряду України. Враховуючи триваючу війну, майбутні оцінки збитків, втрат і потреб у реконструкції/відновленні в Україні є необхідними. Швейцарський державний секретаріат з економічних питань (SECO) надає фінансову підтримку для цієї мети. Згідно з наслідками війни з 24 лютого по 1 червня 2022 року, збитки в галузях, охоплених RDNA, оцінюються приблизно в 97 мільярдів доларів США. Найбільші постраждалі сектори включають житловий сектор (40% від загального збитку), транспорт (31%) та торгівлю/промисловість (10%).

Загальні збитки оцінюються наблизитися до 252 мільярдів доларів США. Аналізуючи ці дані, можна відзначити, що збитки в одному секторі продовжують зростати та впливати на інші галузі. Наприклад, зменшення виробництва сільськогосподарських товарів впливає на попит, тоді як проблеми з електроенергією впливають на бізнес у районах, які безпосередньо не постраждали

від бойових дій.

Для задоволення найнагальніших потреб у розглянутих галузях протягом найближчих 18-36 місяців буде необхідно понад 105 мільярдів доларів. Ці потреби включають невідкладні заходи, такі як:

- Підготовка до зими, включаючи забезпечення опалення, електропостачання та утеплення легко пошкоджених будівель, а також закупівлю газу.
- Ремонт транспортного відділу для забезпечення зв'язку та обслуговування.
- Підтримка наступного сезону посіву в сільському господарстві.
- Забезпечення розвитку людей, зокрема освіти, медичного обслуговування та підтримки найбільш вразливих та переміщених верств населення.
- Термінові заходи, пов'язані з очищенням національної території для забезпечення безпеки реконструкції та відновлення основних ділянок.

Крім встановлених керівних принципів плану відновлення, також можна враховувати принципи відбудови після конфліктів та катастроф, враховуючи міжнародний досвід [15].

Згідно з посолом США в Україні у 2006–2009 роках, заступником директора Інституту миру США Вільямом Тейлором, Росія повинна нести відповідальність за військові злочини та руйнування, спричинені її військами в Україні, і сплатити від 750 мільярдів до 1 трильйона доларів США для відновлення України. Тейлор підкреслив, що "злочини та агресію слід покарати, а Росія має бути засуджена" [13].

Лідер Мюнхенської конференції з безпеки Крістоф Хойсген також висловлює думку, що Росію слід змусити виплатити репарації Україні та понести юридичну відповідальність як нація. Він називає це "депунізацією" і стверджує, що Німеччина має продемонструвати неприйнятність політики Путіна. Хойсген наголошує на важливості дотримання міжнародного права, прав людини та міжнародного порядку, зокрема посиляючись на Нюрнберзький процес, де злочинців засуджували до довічного ув'язнення або смертної кари.

У квітні парламент Ради Європи (ПАРЄ) ухвалив резолюцію, в якій пропонується створення спеціального міжнародного трибуналу для розслідування російської військової агресії в Україні. Цей трибунал повинен притягти до

відповідальності військово-політичне керівництво РФ та виконавців злочинів. Заснування трибуналу передбачається через укладення багатостороннього договору, ратифікованого Генеральною Асамблеєю ООН і підтриманого Європейською Комісією, Європейським Союзом та іншими міжнародними організаціями.

"Ми маємо створити механізм компенсації, і ми пропонуємо, як його побудувати. Україна вже підготувала відповідний проєкт, і я закликаю підтримати його на рівні Європи та Генеральної Асамблеї ООН", - сказав Зеленський.

Президент наполягає, що притягнення агресорів до відповідальності буде однією з потужних гарантій миру у всьому світі. "Ми повинні продовжувати наш діалог, щоб притягнути Росію як агресора, а також кожного російського вбивцю і ката до відповідальності за всі злочини і прояви терору в цій війні. Коли ми це зробимо, ми зможемо забезпечити справедливість та права наших громадян, а також створити фундамент для майбутнього миру і стабільності."

Коли ці правові механізми будуть впроваджені і почнуть працювати, це забезпечить довгостроковий мир. Це є однією з найсильніших гарантій для нашої країни", - додав глава держави [45].

Державно-приватне партнерство відкриває можливість швидко, надійно та творчо надавати допомогу з реконструкції. Тому поточні відносини між приватним сектором і керівництвом Ради національного відновлення є важливими. Компанії бажають стати партнерами в процесі відновлення і вже надають значну кількість гуманітарної допомоги, працюючи над збереженням робочих місць та ефективною адаптацією до руйнування логістичної інфраструктури. Швидке фінансове підтримання з боку Заходу для процесу відновлення є так само важливим для перемоги України, як і постачання військової техніки. Процес післявоєнної відбудови стане новим розділом в історії відновлення України, тому велике бачення та довгостроковий план є невід'ємними. Проте, наразі потрібне фінансове втручання для підтримки української економіки та захисту населення від наслідків воєнного конфлікту.

Країни відрізнялися у своєму післявоєнному економічному відновленні

залежно від їх потреб і особливостей, а також наявних ресурсів і можливостей. Після тривалої війни в Україні, експерти мали різні ідеї щодо відновлення зруйнованої інфраструктури та економіки. Економісти та урядовці шукали натхнення в українському плані Маршалла, формулюючи плани реконструкції, враховуючи економічні, геополітичні, соціальні, культурні особливості країни, а також сучасні вимоги містобудування.

Світова історія багата на приклади відновлення країн після воєн. Після Другої світової війни відбулося понад 250 військових конфліктів і 30 масштабних війн, у яких брали участь близько 60 країн. Але успішних прикладів післявоєнного відновлення економіки було небагато. Кожен приклад є унікальним і залежить від багатьох факторів, таких як природні ресурси, працездатність, політична ситуація, економічна стабільність, правова система, соціальна сфера, екологія і геополітика. Однак, успіх відновлення залежить від рівня зовнішньої підтримки та ефективного використання наявних можливостей.

Руйнування власності та переосмислення управління відкривають можливості для перегляду територіального простору. Рішення щодо його відновлення потребує якісного аналізу та дослідження досвіду інших країн. При цьому важливо врахувати поради урбаністів та архітекторів, зокрема стосовно проектування безпечних, функціональних, інклюзивних та привабливих міст. Це можливо шляхом визначення пріоритетів і перспектив для кожного регіону з урахуванням наявних ресурсів. Важливим етапом будівництва нового простору є впровадження стратегічного підходу та розумне інвестування. Застосування стратегічного підходу також залежить від активізації євроінтеграції та міжрегіонального співробітництва між Україною та ЄС, як засобу визначення конкурентних переваг суб'єктів господарювання та національної економіки в цілому.

Президент України Зеленський підкреслив необхідність чіткого бачення сталого розвитку післявоєнної економіки та назвав деякі пріоритети, включаючи:

1. Створення комфортного та сприятливого середовища для розвитку малого та середнього бізнесу шляхом оптимізації оподаткування та поліпшення умов

господарювання.

2. Здійснення цифрових реформ, реформ у сфері безпеки, юстиції, протидії корупції та інших.

Згідно з його переконаннями, необхідно переглянути не лише навантаження, але й підходи до розвитку країни у майбутньому. Важливо визначити галузі, які можуть стати основою для післявоєнного зростання, а також прийняти рішення та використати ресурси, необхідні для підвищення рівня переробки в Україні, а не обмежуватись простим експортом сировини. Він підкреслив, що гроші не є основою розвитку країни, але ідеї та люди виступають основою.

Це означає, що національна стратегія розвитку економіки після війни має бути сформована вже сьогодні, з фокусом на максимальну дерегуляцію, лібералізацію та демонополізацію. Початі напрямки потрібно зберегти та розвивати, щоб мінімізувати вплив державних органів на економіку та забезпечити ефективне функціонування. Суттєве обмеження соціальних витрат та мінімізація бюджетного сектора економіки також є важливими завданнями. Зменшення бюджетних видатків в контексті зменшення фіскального навантаження на економіку можна досягнути шляхом реформування системи фіскально-бюджетної підтримки в галузях науки та освіти, а також зміни цілей структурної економічної політики країни.

Експерти в цій сфері особливо наголошують на тому, що після війни з'явилося багато можливостей для розвитку будь-якого бізнесу. Для України вкрай важливо підтримувати розвиток малого бізнесу, оскільки це визначатиме шлях розвитку країни. Якщо увага буде приділятися виключно великим компаніям і монополіям, то повернення українців з-за кордону буде надзвичайно важким.

Необхідно внести корективи до логістичних маршрутів у напрямку на захід, а також змінити спрямування з експорту сировини на переробку в галузях, що приносять найбільші експортні прибутки. Також важливо розвивати вітчизняний військово-промисловий комплекс, причому не лише закуповувати зброю, а й створювати власне виробництво, особливо шляхом трансферу військових технологій. Варто також збільшити видобуток власного природного газу та

розвивати атомну енергетику. Одним з важливих кроків є також модернізація інфраструктури та збільшення локалізації вітчизняного виробництва на рівні не менше 60%. Це сприятиме економічному розвитку, створенню нових робочих місць та підприємницькій активності.

Висновки до розділу 3

Після війни в Україні виникнуть багато можливостей для розвитку різних галузей бізнесу. Проте, для досягнення стійкого економічного зростання країни, необхідно переглянути стратегію розвитку і зосередитись на підтримці малого бізнесу, що стане основою для сталого розвитку країни.

Також необхідно звернути увагу на модернізацію інфраструктури та збільшення локалізації вітчизняного виробництва. Ці кроки допоможуть залучити інвестиції, створити нові робочі місця та зробити економіку більш конкурентоспроможною.

В цілому, для досягнення успішного післявоєнного економічного розвитку України, потрібно ставити акцент на підтримку малого бізнесу, перехід до високододаної вартості продукції, розвиток вітчизняного військово-промислового комплексу, впровадження енергетичних ініціатив та модернізацію інфраструктури. Такі заходи сприятимуть сталому економічному розвитку, залученню інвестицій та підвищенню життєвого рівня населення.

ВИСНОВКИ

Дослідження підтверджує, що економічна безпека України під час повномасштабного вторгнення є критичним фактором для забезпечення стійкості та розвитку країни. Враховуючи можливі загрози такого сценарію, необхідно приділити належну увагу підготовці та запровадженню ефективних заходів для захисту економіки. Одним з ключових аспектів економічної безпеки є диверсифікація галузей та джерел економічного зростання. Необхідно розвивати високододані галузі, сприяти інноваціям, стимулювати малі та середні підприємства, що забезпечить стійкість та резистентність економіки в умовах кризи. Також, важливо зміцнювати національну виробничу базу та незалежність від зовнішніх поставок. Розвиток вітчизняного військово-промислового комплексу, підтримка наукових досліджень та технологічний прогрес, а також стимулювання експорту високотехнологічної продукції сприятимуть зміцненню економічної безпеки України. До інших важливих аспектів належить забезпечення фінансової стабільності та прозорості, боротьба з корупцією, розвиток інфраструктури та транспортних зв'язків, а також підтримка соціального захисту населення.

В ході дослідження була розглянута сутність економічної безпеки, види та типи економічної безпеки країни. Виявлено, що економічна безпека є важливою складовою стійкого розвитку країни та захисту її економічних інтересів. Розрізняються різні види економічної безпеки, такі як фінансова, енергетична, харчова, транспортна, інформаційна та інші, що потребують комплексного підходу та взаємодії. Важливість економічної безпеки полягає у забезпеченні стабільності та стійкості економічного середовища.

Вивчено етапи і механізми організації діяльності інститутів економічної безпеки. З'ясовано, що організація діяльності таких інститутів передбачає проведення аналізу економічних загроз, розроблення стратегій та політик економічної безпеки, встановлення механізмів моніторингу та контролю, а також впровадження заходів щодо запобігання та протидії загрозам. Результати дослідження підкреслюють необхідність ефективного функціонування інститутів економічної безпеки для забезпечення сталості та розвитку країни.

Виявлено зміст та класифікацію загроз економічній безпеці. Відзначено, що загрози можуть бути внутрішніми та зовнішніми, а також потенційними та актуальними. Серед загроз зазначено економічні, фінансові, технологічні, екологічні, політичні та інші. Важливо враховувати ці загрози та розробляти відповідні стратегії та заходи для їхнього протидії. Дослідження підкреслює необхідність постійного моніторингу та аналізу загроз економічній безпеці для забезпечення стійкого функціонування країни.

В ході дослідження були розглянуті особливості реалізації економічної безпеки України в сучасних умовах. Виявлено, що Україна стикається з рядом викликів і проблем, таких як економічна нестабільність, корупція, недостатній рівень інвестицій та інші. Реалізація економічної безпеки потребує комплексного підходу, включаючи проведення структурних реформ, підвищення конкурентоспроможності, розвитку інноваційного сектору та забезпечення сталого економічного зростання.

Вивчено динаміку реалізації економічної безпеки в європейських країнах. Встановлено, що кожна країна має свої особливості та підходи до забезпечення економічної безпеки. Деякі країни зосереджуються на розвитку інноваційного сектору та підтримці підприємництва, інші надають пріоритет впровадженню екологічних стандартів та забезпеченню енергетичної безпеки. Результати дослідження підкреслюють необхідність взаємного обміну досвідом та співпраці між країнами для досягнення стабільності та економічного зростання.

Проаналізовано проблеми та виклики, з якими стикається економічна безпека України в умовах повномасштабної війни. Встановлено, що війна призводить до серйозного пошкодження інфраструктури, зменшення інвестицій та економічної активності, а також до зростання ризиків і загроз. Україна стикається з економічними викликами, пов'язаними з відновленням та реформуванням економіки, забезпеченням сталості фінансової системи та залученням іноземних інвестицій. Дослідження підкреслюють необхідність ефективного управління та розробки стратегій для забезпечення економічної стійкості та зростання в умовах воєнного конфлікту.

Проведений аналіз досвіду країн світу у сфері економічної безпеки підкреслює важливість взаємного обміну досвідом та навчання на помилках інших країн. Було виявлено, що країни, які успішно забезпечують свою економічну безпеку, вкладають значні зусилля в розвиток інноваційного сектору, стимулюють підприємництво та підтримують конкурентоспроможність. Враховуючи ці приклади, Україна може навчитися ефективно використовувати свої ресурси та розробляти стратегії для забезпечення стабільного економічного зростання та безпеки.

Модифікація економічної безпеки України в післявоєнній реальності вимагає систематичних зусиль та комплексного підходу. У процесі дослідження встановлено, що післявоєнна реальність ставить перед Україною нові виклики та проблеми, такі як відновлення інфраструктури, залучення іноземних інвестицій, розвиток та модернізація промислового сектору. Забезпечення економічної безпеки потребує впровадження ефективних політичних, економічних та соціальних заходів, а також сприяння сталому економічному зростанню та розвитку.

Дослідження підкреслює важливість вивчення досвіду країн світу, адаптацію його до українських реалій та впровадження стратегічних рішень для забезпечення економічної безпеки. Це може сприяти сталому економічному зростанню, залученню іноземних інвестицій та покращенню життя громадян України. Для цього необхідно враховувати особливості післявоєнного періоду, реалізувати модернізаційні заходи та забезпечити стабільність та стійкість економіки країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Міщенко В. Економічна безпека: сутність та основні складові // Економіка та суспільство. – 2018. – № 15. – С. 425-431.
2. Морозова В. Економічна безпека держави: підходи та компоненти // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – 2017. – Т. 25, № 1. – С. 101-104.
3. Скурідіна В. Економічна безпека: сутність, складові та інструментарій забезпечення // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2016. – № 1. – С. 145-150.
4. Коробова І. В. Організація діяльності інститутів економічної безпеки в країні // Економічний аналіз. – 2018. – № 29. – С. 123-128.
5. Гриценко Т. Основні етапи організації діяльності інститутів економічної безпеки в країні // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Економічна. – 2017. – Вип. 176. – С. 96-100.
6. Інститути економічної безпеки в Україні: організація та функціонування: монографія / за ред. О. М. Марченко, В. С. Гавриш. – Київ: Наукова думка, 2016. – 192 с.
7. Бойко В. А. Принципи економічної безпеки країни в умовах глобалізації // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2019. – № 3. – С. 23-28.
8. Костянтиненко О. О. Загальні принципи економічної безпеки країни // Бізнес Інформ. – 2017. – № 9. – С. 147-151.
9. Голуб І. О., Шабан В. В. Принципи економічної безпеки країни // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2018. – № 912. – С. 162-170.
10. Хвесік В. І. Принципи забезпечення економічної безпеки країни // Світ фінансів. – 2019. – № 2(58). – С. 134-140.
11. Попель М. Ю., Бондар І. В. Сутність та принципи забезпечення економічної безпеки країни // Економіка. Фінанси. Право. – 2018. – № 8. – С. 67-73.
12. Ковальчук В. В. Економічна безпека держави: загрози та шляхи

забезпечення. - Київ: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2013. - 300 с.

13. Шкуро І. М. Економічна безпека країни: теорія і практика. - Київ: Наукова думка, 2012. - 256 с.

14. Маслов І. Л., Швець І. В. Економічна безпека в умовах глобалізації: методологія, підходи, стратегії. - Київ: Кондор, 2015. - 392 с.

15. Карпенко І. С., Дяченко І. П. Економічна безпека держави: загрози та заходи їх запобігання. - Київ: КНЕУ, 2016. - 328 с.

16. Литвиненко І. М., Соколовська Л. Л. Економічна безпека: сутність, механізми, методи. - Київ: Центр учбової літератури, 2017. - 224 с.

17. Орлов В. М., Слепцов О. О. Загрози економічній безпеці країни: аналіз та прогнозування. - Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2016. - 432 с.

18. Мельников В. М. Економічна безпека: загрози, ризики, заходи забезпечення. - Київ: Знання, 2018. - 352 с.

19. Малишевська І. А., Моїсєєв О. Л., Головаш О. Ю. Економічна безпека: сутність, проблеми, механізми забезпечення. - Київ: Кондор, 2017. - 224 с.

20. Єрмоленко М. О. Економічна безпека України: загрози, проблеми, шляхи забезпечення. - Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2018. - 364 с.

21. Воробйов І. М., Журавльова І. М., Шаповал В. В. Економічна безпека України: загрози та проблеми забезпечення. - Київ: Либідь, 2017. - 336 с.

22. Скорук О.В. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення.

23. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство, 2016. Вип. 6(3). С. 39-42. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2016_6\(3\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2016_6(3)_11)

24. Гарькава В.Ф. Економічна безпека регіонів України. Економіка України, 2022. № 2. С. 37-49.(2.1)

25. Слізаров О.В, Радченко О.В.. Соціальна й економічна безпека України: стратегічні пріоритети та доктринальні положення. Вісник Національного

університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління, 2019. Вип. 2. С. 147-154

26. European Business Association «Українська економіка під час війни. Що далі?» (2022) URL <https://eba.com.ua/ukrayinska-ekonomika-pid-chas-vijny-shho-dali/>

27. Міністерство фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk> (2/1)

28. Гаврилюк М.В., Лісова І.В. Економічна безпека країн Європейського Союзу: показники та індекси // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. - 2019. - Випуск 1(355). - С. 67-73.

29. Зубець М.М., Міщук Я.І. Оцінка економічної безпеки країн Європейського Союзу // Економіка: проблеми теорії та практики. - 2019. - Випуск 930. - С. 39-50.

30. Kuczmarski M., Kuczmarczyk P. Economic Security in Poland // Security and Defence Quarterly. - 2019. - Vol. 25, No. 2. - pp. 37-52.

31. Hajek P., Janda K., Kristoufek L. Economic and Financial Stability in the European Union: A Comparison of Countries and Regions // Economic Modelling. - 2023. - Vol. 86. - pp. 135-148.

32. Bleaney M., Fakih A., Fuertes A.-M. Macroeconomic Stability in the European Union: A Comparative Analysis // Journal of Macroeconomics. - 2018. - Vol. 58. - pp. 45-62.

33. Порівняльний аналіз сутності економічної безпеки України та країн Європейського Союзу / О. М. Рєзнік // Форум права. – 2015. – № 4. – С. 232–236 http://nbuv.gov.ua/jdf/FP_index.htm_2015_4_42.pdf

34. Independent International Commission of Inquiry on Ukraine, United Nations (2022) 3 <https://euvdisinfo.eu/into-the-heart-of-darkness-what-russia-wants-in-ukraine/>

35. Gradus Research, 2022. Опитування українського бізнесу [Survey of Ukrainian business], July 2022. (3.1) [https://gradus.app/documents/262/Gradus Forbes Ukrainian Business Survey.pdf](https://gradus.app/documents/262/Gradus_Forbis_Ukrainian_Business_Survey.pdf)

36. National Bank of Ukraine. Monthly Business Outlook Survey: <https://bank.gov.ua/en/statistic/nbusurvey>

37. United Nations, 2022. «Advance Unedited Version of the report by the

Independent International Commission of Inquiry on Ukraine.» The Office of the High Commissioner for Human Rights. Available at <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-10/A-77-533-AUV-EN.pdf>.

38. Gradus Research. 2022. «Україна майбутнього». Available at https://gradus.app/documents/284/Future_Ukraine_Gradus_Research_UKR.pdf.

39. Roland, G. (2018) «The Evolution of Post-Communist Systems. Eastern Europe versus China», *Economic of Transition* 26(4): 589-614.

40. Reed, Q., B. Jouan Stonestreet, D. Devrim, T. Krieger, V. Kubekova, R. Blomeyer, F. Heinemann (2021) *Financing of Political Structures in EU Member States*, Report to the European Parliament.

41. Roland, G. (2022) «Empires, Nation-states and Democracies. The International Order in Historical Perspective», UBS working paper.

42. Obstfeld, Maurice, Anna Gelpern, Yuriy Gorodnichenko, and Sean Hagan, 2022. «Life or Debt in Ukraine». Project Syndicate, Apr 29, 2022, available at <https://www.project-syndicate.org/onpoint/ukraine-debt-deferment-restructuring-by-annagelpern-et-al-2022-04>

43. «Life or Debt in Ukraine». Project Syndicate, Apr 29, 2022, available at <https://www.project-syndicate.org/onpoint/ukraine-debt-deferment-restructuring-by-annagelpern-et-al-2022-04>

44. Fedder, Marcus. 2022. «Innovative Finance Can Help Rebuild Ukraine,» Project Syndicate, August 19, 2022. Available at <https://www.project-syndicate.org/commentary/ukraine-postwar-reconstruction-two-financial-innovations-by-marcus-fedder-2022-08>

45. European Commission, 2022. «Ukraine: Commission presents plans for the Union's immediate response to address Ukraine's financing gap and the longer-term reconstruction.» Available at https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_3121.

46. Центр економічної стратегії, 2023. «Трекер економіки України під час війни» URL <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/>

